अनुसुचित जाती /जमाती (अत्याचार प्रतिबंधक)
अधिनियम ,१९८९
व
नागरी हक्क संरक्षण अधिनियम १९५५

माहिती पुस्तिका

विभागीय दक्षता व नियंत्रण समिती,
मुंबई विभाग , मुंबई

भारताचे संविधान

प्रास्ताविका

आम्ही, भारताचे लोक,भारताचे एक सार्वभौम
समाजवादी धर्मनिरपेक्ष लोकशाही गणराज्य घडवण्याचा
व त्याच्या सर्व नागरिकांस :

सामाजिक,आर्थिक व राजनैतिक **न्याय :**
विचार,अभिव्यक्ती,विश्वास,श्रद्धा
व उपासना यांचे **स्वातंत्र्य ;**
दर्जाची व संधीची **समानता;**

निश्चितपणे प्राप्त करुन देण्याचा
आणि त्या सर्वांमध्ये व्यकतीची प्रतिष्ठा

व राष्ट्राची एकता आणि एकात्मता
यांचे आश्वासन देणारी **बंधुता**
प्रवर्धित करण्याचा संकल्पपुर्वक निर्धार करुन;

आमच्या संविधानसभेत
आज दिनांक २६ नोव्हेंबर १९४९ रोजी
याव्दारे हे संविधान अंगीकृत आणि अधिनियमित
करुन स्वत: प्रत अर्पण करत आहोत.

भारतीय संविधानाचे शिल्पकार
डॉ.बी.आर.आंबेडकर

प्रस्तावना

नागरी हक्क संरक्षण व स्वातंत्र्य हा लोकशाहीचा पाया आहे.लोकशाही शिवाय नागरी हक्क संरक्षण व स्वातंत्र्याचा विकास होऊ शकत नाही.आपल्या देशाच्या राज्यघटनेमध्ये लोकशाही, नागरी हक्क संरक्षण व स्वातंत्र्य याचा त्रिवेणी संगम झालेला आहे. स्वातंत्र्यपूर्व कालखंडातील सामाजिक व आर्थिक व्यवस्थेमुळे शोषणग्रस्त व विषमताग्रस्त समाजाची निर्मिती झाल्यामुळे जन्माधिष्ठ विषमतेचा शाप भारतीय समाजमनावर अधिकाधिक दृढ होत गेला होता.

१९ व्या शतकापासून भारतामध्ये विषमताग्रस्त व शोषणग्रस्त समाजरचना संपुष्टात आणून त्याठिकाणी समता,न्याय व व्यक्तिची प्रतिष्ठा यावर आधारलेल्या, सामाजिक व आर्थिक शोषणमुक्त नवसमाज निर्माण करण्याच्या हेतूने अनेक सामाजिक चळवळी सूरू झाल्या होत्या. लोकहितवादी देशमुख,महात्मा ज्योतिबा फुले,गोपाळ ग.आगरकर,छत्रपती शाहूजीमहाराज,महात्मा गांधी व डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर या सर्व नेत्यांचा वैचारिक गाभा एकच होता. छत्रपती शाहूजीमहाराजांनी केवळ वैचारिक बांधिलकी न मानता प्रत्यक्ष आपल्या संस्थानामध्ये मागासवर्गीयांसाठी ५० टक्के राखीव जागा राखुन ठेवण्याचा तसेच प्राथमिक शिक्षण मोफत व सक्तीचे करण्याचा क्रांतिकारी निर्णय घेउन त्याची प्रत्यक्ष अंमलबजावणी आपल्या करवीर संस्थानामध्ये केली. महात्मा फुले व राजर्षी शाहू महाराज यांच्या सारख्या प्रभावी समाज सुधारकांनी मांडलेल्या मूलभूत स्वरूपांच्या विचारांना आपल्या राज्यघटनेत समाविष्ट करून सामाजिक न्यायाला घटनाकारांनी प्राथम्य दिले आहे.

आपल्या देशाच्या राज्यघटनेच्या सारनाम्यामध्ये सर्व नागरिकांना सामाजिक आर्थिक व राजनैतिक न्याय, समान दर्जा व समान संधी देण्याचे जनतेला अभिवचन दिले आहे. ***शिक्षणाचा, कामाचा, चरितार्थाच्या साधनांचा हक्क उपभोगण्यासाठी सामाजिक परिस्थिती निर्माण करणे म्हणजेच सामाजिक न्याय होय.***

आपल्या देशाच्या संविधानाच्या मार्गदर्शक तत्वातील कलम ४६ नुसार "राज्य हे दुर्बलेतर जनवर्ग आणि विशेषत:अनु.जाती, जमाती, जनजाती यांचे विशेष काळजीपुर्वक शैक्षणिक व आर्थिक हितसंवर्धन करील आणि सामाजिक अन्याय व सर्व प्रकारचे शोषण यांपासून संरक्षण करील अशी तरतुद असल्याने केंद्र व राज्य शासनाने कल्याणकारी राज्याची भुमिका अंगिकारली आहे. संविधानाच्या कलम १६,१७,१९,२९,४६ अन्वये अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती इत्यादी दुर्बल घटकातील लोकांचे सामाजिक शैक्षणिक व आर्थिक विकास करणे ही केंद्र व राज्य शासनाची अंगीकृत जबाबदारी आहेकल्याणकारी राज्य व कायद्याचे अधिराज्य हा आपल्या देशाच्या संविधानाचा आत्मा आहे म्हणूनच सन १९५५ मध्ये आपल्या देशाच्या संसदेने "नागरी हक्क संरक्षण कायदा १९५५" पारीत केला आहे. अश्पृश्यता पाळणे व ती पाळण्यास उत्तेजन देणे हा या कायदयाने गुन्हा ठरविण्यात आला आहे, पूर्वी हा कायदा फक्त अनुसूचित जाती प्रवर्गाच्या अत्याचारापुरता सिमीत होता.या

कायद्यामध्ये अपराध्यास नमुद केलेली शिक्षा व दंड अत्यल्प असल्यामुळे सवर्ण समाजमनावर त्याचा म्हणावा तसा परिणाम होत नव्हता. परिणामी अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमातीच्या लोकांवर होणाऱ्या अत्याचारामध्ये वाढ होत गेली.

सामाजिक समता प्रस्थापित व्हावी व जातीय सलोखा निर्माण व्हावा या हेतूने आपल्या देशाच्या संसदेने प्रजासत्ताकाच्या ४० व्या वर्धापन दिनानिमित्त "अनु.जाती /जमाती अत्याचार प्रतीबंधक अधिनियम १९८९" पारीत करून या कायद्याची देशभर अंमलबजावणी सुरू केलेली आहे. या अधिनियमांतंर्गत अत्याचार पिडीत व्यक्तीस आर्थिक मदत व अत्याचार करणाऱ्या व्यक्तीस कमीत कमी ६ महीने व जास्तीत जास्त ५ वर्षांपर्यंत शिक्षा करण्याची तरतुद आहे.

विभागीय दक्षता व नियंत्रण समितीच्या बैठकीत सन १९९५ पासून अनु.जाती /जमाती अत्याचार प्रतीबंधक अधिनियम १९८९ व नागरी हक्क संरक्षण अधिनियम १९५५ या खाली घडलेले गुन्हे , न्यायालयामध्ये शाबीत झालेले गुन्हे व निर्दोष सुटलेले गुन्हे यांचा आढावा घेतला असता निर्दोष सुटणाऱ्या गुन्हयांचे प्रमाण सर्वाधिक असुन न्यायालयात शाबीत गुन्हयांचे प्रमाण अत्यल्प असल्याचे आढळून आले आहे. फिर्याद व्यवस्थित न नोंदणे, न्यायालयात प्रकरण दिर्घकाळ प्रलंबित राहणे, साक्षीदार फुटणे, फिर्यादीच्या वतीने न्यायालयात प्रभावी युक्तीवाद न होणे इ. कारणांमुळे गुन्हयामध्ये शिक्षा होण्याचे प्रमाण अल्प असल्याचे दिसुन आले. निदर्शनास आलेल्या चुका टाळून उपरोक्त कायद्याची प्रभावी अंमलबजावणी व्हावी व या कायद्याचा इप्सित उद्देश साध्य व्हावा या दृष्टीकोनातून एक मार्गदर्शक पुस्तिका प्रकाशित करण्याचे समितीने ठरविले. त्याचा परिणाम म्हणून हातातली पुस्तीका नावारूपास आली. पोलीस यंत्रणेस कायद्यातील तरतुदींची सखोल माहिती व्हावी, फिर्याद नोंदविताना कोणती दक्षता घ्यावी तसेच अत्याचार पिडीत व्यक्तीस फिर्याद देताना काय काळजी घ्यावी याची माहिती व्हावी या हेतुनेच ही माहिती पुस्तिका प्रकाशित करण्यात येत आहे. ही माहिती पुस्तिका पोलीस यंत्रणा, समाज कल्याण विभागाचे अधिकारी/कर्मचारी व अनु.जाती जमातीच्या उन्नतीकरीता कार्य करणा-या व्यक्ती व संस्था यांना मार्गदर्शक ठरेल अशी आशा आहे.

सदर कामी श्री.मा.दा.कांबळे,सहाय्यक संचालक (लेखा), मुंबई विभागातील विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हाधिकारी, पोलीस आयुक्त व पोलीस अधिक्षक यांनी सहकार्य केले आहे.

श्री.लक्ष्मीकांत महाजन
सदस्य सचिव,
विभागीय दक्षता व नियंत्रण समिती,
कोकण विभाग.

श्री.एस.एस.संधु
विभागीयआयुक्त,तथाअध्यक्ष,
विभागीय दक्षता व नियंत्रण समिती,
कोकण विभाग.

अनुक्रमाणिका

अ.क्र.	विषय	पान क्र.
१.	अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती (अत्याचार प्रतिबंध) अधिनियम,१९८९ ची पार्श्वभुमी	१
२.	नागरी हक्क संरक्षण कायदा १९५५	२
३.	अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती (अत्याचार प्रतिबंध) अधिनियम,१९८९	४
४.	अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती (अत्याचार प्रतिबंध) अधिनियम,१९८९ च नियम १९९५	८
५.	गुन्हयाचा प्रकार व देण्यात येणा-या अर्थसहाय्याचा तपशिल	९
६.	डॉ. आंबेडकर रिलिफ योजना	१२
७.	विभागीय दक्षता व नियंत्रण समिती रचना व कार्य	१४
८.	जिल्हा दक्षता व नियंत्रण समिती रचना व कार्य	१५
९.	फिर्यादीचा नमुना	१७
१०.	पोलीस विभागाने घ्यावयाची दक्षता	१८
११.	महत्वाच्या सुचना	२१
१२	महत्वाचे दुरध्वनी क्रमांक	२१
१३	अनुसुचित जाती जमाती प्रवर्गातील जातीची यादी	२४
१४	महत्वाचे शासन निर्णय	३५

अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती (अत्याचार प्रतिबंधक) अधिनियम,१९८९ ची पार्श्वभुमी

अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमातींच्या व्यक्तींवर केल्या जाणाऱ्या अत्याचाऱ्यांच्या अपराधास प्रतिबंध करण्यासाठी ,अशा अत्याचारांचे खटले चालविण्यासाठी विशेष न्यायालय स्थापन करणे आणि अशा अपराधांना बळी पडलेल्यांना अर्थसहाय्य करणे व त्याचे पुर्नवसन करणे यासाठी दि.११ सप्टे.१९८९ रोजी अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती (अत्याचार प्रतिबंध)अधिनियम,१९८९ संमत करण्यात आला.सदर अधिनियमाची प्रत्यक्ष अंमलबजावणी ३०जाने.१९९० पासून सूरू करण्यात आली.

१.अॅट्रोसिटी कायदा,१९८९ कशासाठी ?

*अनु जाती जमातींच्या कोणत्याही व्यक्तींवर केल्या जाणाऱ्या अन्याय अत्याचाराला प्रतिबंध करण्यासाठी सदर कायदा तयार करण्यात आला आहे.

*संबंधित दोन्ही प्रवर्गाच्या जातीच्या व्यक्तींवर होणाऱ्या अत्याचाराच्या अपराधाचे संपरिक्षेसाठी विशेष न्यायालये स्थापन करण्यासाठी सदर कायदा आहे.

*या कायद्याच्या चौकटीत घडणाऱ्या अपराधांना बळी पडलेल्यांना दाद देणे व आवश्यक त्या अपराधातील बाधीत व्यक्तींचे पुर्नवसन करणे यासाठी सदर कायदा आहे.

*अत्याचारात बळी पडलेल्यांना केंद्र शासनाच्या निर्देशाप्रमाणे केंद्र व राज्य शासन ५०:५० टक्के हिस्सा तत्वावर आर्थिक सहाय्य मंजूर करण्यात येते.

*आरोपींना त्यांनी केलेल्या अत्याचारानुसार न्यायालयाच्या निर्णय/निकालानुसार उचित शिक्षा/ दंड करणे.

*अत्याचार बाधीत व्यक्तींना हक्काने न्याय मागण्यासाठी वा संरक्षण मिळविण्यासाठी सदर कायदा आहे.

*सर्व सवर्णांकडून या कायद्याच्या चौकटीत येणारा कोणताही अपराध घडू नये याची दक्षता घेण्यासाठी सदर कायदा आहे.

पार्श्वभुमी :

सदर कायदा तयार होण्याआधी चौतीस वर्षापुर्वी "नागरी हक्क संरक्षण अधिनियम-१९५५"हा कायदा असपृश्यतेला खत पाणी देणाऱ्या अपराधास प्रतिबंध करण्यासाठी तयार करण्यात आला होता. या कायद्यान्वये अस्पृश्यता पाळणे व ती पाळण्यास उत्तेजन देणे हा गुन्हा समजण्यात आला आहे.हा कायदा फक्त अनु.जाती प्रवर्गाच्या अत्याचारापुरता सिमीत होता,मात्र त्यातील अपराधास नमुद शिक्षा वा द्रव्य दंड अत्यल्प असल्याने सवर्णांना त्यासंबंधी भिती अथवा भय यात गांभिर्य राहिले नाही.(उदा.कोणत्याही अपराधास एक महिन्याहून कमी नाही व सहा महिन्यांपेक्षा जास्त नाही इतक्या मुदतीची कैद व द्रव्य दंड रू.शंभरहून कमी नाही व रू.पाचशे पेक्षा जास्त नाही)त्यामुळे हा कायदा

तयार होऊन देखील शिक्षा व द्रव्य दंड अत्यल्प असल्याने अनु.जातीच्या लोकांवर अत्याचार घडण्याचे प्रमाण कमी झाले नाही.

"नागरी हक्क संरक्षण अधिनियम-१९५५"हा भारतीय प्रजासत्ताकाच्या सहाव्या वर्षी संसदेकडून मान्य करण्यात आला त्याचा विस्तार संपुर्ण भारतभर आहे मात्र त्यातील तरतुदीप्रमाणे तो बोथट ठरला हे नाकारता येत नाही.सदर कायद्याच्या भितीपोटी उघडपणे अस्पृश्यता पाळणे हा प्रकार काही मर्यादेत कमी झाला हि सत्यता असली तरी सवर्णांची मानसिकता अस्पृश्य समजल्या जाणाऱ्या प्रवर्गासंबंधी चिड,घृणा विषयी आंतरिक भावना,रुजलेली पाळे-मुळे नष्ट करण्यास हा कायदा असमर्थ ठरला हे निश्चित.एकीकडे जातीयतेच्या कारणावरुन अनु.जाती जमातीच्या लोकांवर अत्याचार घडविण्याच्या संख्येत दिवसेंदिवस वाढ होत असल्याचे प्रशासनाला आढळून आल्याने,सामाजिक समता प्रस्थापित करण्यासाठी,जातीय सलोखा राखण्यासाठी,जाती जमातीचे हित रक्षण करण्यासाठी स्वातंत्र्यानंतर बेचाळीस वर्षांनी अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती (अत्याचार प्रतिबंध)अधिनियम,१९८९ हा कायदा तयार करावा लागला.

ॲट्रोसिटी कायदयास भारतीय प्रजासत्ताकाच्या चाळीसव्या वर्षी संसदेकडून मान्यता घेण्यात आली असून त्यास आजतागायत वीस वर्ष होत आलेली आहेत.

नागरी हक्क संरक्षण कायदा ,१९५५

कलम २ : व्याख्या

१)नागरी हक्क :- ज्यामध्ये राज्य घटनेच्या अनुच्छेद १७ अनुसार अस्पृश्यता निवारण्याच्या नियमांमुळे जे अधिकार लोकांना मिळाले असे अधिकार म्हणजे "नागरी हक्क"

२)अनुसूचित जाती :-राज्य घटनेच्या अनुच्छेद ३६६ भाग २४ मध्ये दर्शविलेली जात ,

(केंद्र शासन राजपत्र क्र.डी (डी.एन.)१२७/८८, दि.४/६/१९९० अन्वये भारतीय संविधानाच्या अनुसूचित जातीच्या यादीत बौध्द धर्माचा समावेश करण्यात आला आहे.)

कलम ३ : अस्पृश्यतेच्या आधारावर मनाई केल्यास शिक्षा

कोणीही इसम अस्पृश्यतेच्या आधारावर कोणत्याही व्यक्तीस ,

अ)समान धर्माच्या किंवा त्यातील वर्गाच्या दुसऱ्या व्यक्तीकरीता मोकळे आहे, अशा सार्वजनिक पुजेच्या ठिकाणी प्रवेश नाकारत असेल.

ब)समान धर्माच्या किंवा त्यातील वर्गाच्या दुसऱ्या व्यक्तीकरीता मोकळी आहे अशा सार्वजनिक पुजेच्या ठिकाणी पुजा करण्यास किंवा प्रार्थना करण्यास किंवा धार्मिक कार्य करण्यास रोखत असेल किंवा तळयात,विहिरित ,झऱ्यात किंवा इतर जलप्रवाहात नदी किंवा सरोवर किंवा तळयाच्या जलप्रवाहाच्या किंवा नदीच्या,सरोवराच्या घाटावर दुसऱ्यास मोकळे आहे, त्या तऱ्हेने आणि त्या मर्यादित प्रवेश करण्यास किंवा पाण्याचा उपयोग करण्यास मनाई करत असेल तर तो एक महिन्यापेक्षा कमी नाही आणि सहा महिन्यापेक्षा जास्त नाही अशा कैदेच्या शिक्षेस आणि शंभर रुपयांपेक्षा कमी नाही आणि पाचशे रुपयांपेक्षा जास्त नाही अशा दंडास पात्र राहील.

कलम ४ : सामाजिक अस्पृश्यतेच्या आधारावर अपात्रता मानल्यास शिक्षा

१) दुकान सार्वजनिक,उपहारगृहे,हॉटेल किंवा सार्वजनिक मनोरंजनाच्या ठिकाणी प्रवेश करण्याचे संबंधाने किंवा,

२) सार्वजनिक उपहारगृहात,हॉटेलात,धर्मशाळेत,सराय किंवा मुसाफिरखान्यात सर्वसाधारणपणे

जनतेच्या कोणत्याही वर्गाच्या उपयोगाकरीता असलेली भांडी किंवा दुसऱ्या वस्तु उपयोगात आणण्याच्या संबंधाने किंवा,

३) कोणताही व्यवसाय,धंदा किंवा व्यापार करण्याच्या संबंधाने किंवा कोणत्याही उद्योगधंद्याच्या, नोकरीच्या संबंधाने किंवा,

४) जनता किंवा जनतेच्या कोणत्याही वर्गास उपयोग करण्याचा किंवा प्रवेश करण्याचा अधिकार आहे,अशी नदी,ओढा,झरा,विहिर,तलाव,हौद,कुंड,नळ किंवा इतर जलस्त्रोताचे ठिकाण किंवा स्नान करण्याचे घाट,दफनभुमी किंवा दहनभुमी किंवा कोणतीही स्वच्छताविषयक सोय, कोणताही रस्ता,मार्ग,सार्वजनिक राबत्याचे ठिकाण याचा वापर करणे किंवा प्रवेश करण्याच्या संबंधाने किंवा,

५) जनता किंवा जनतेच्या कोणत्याही वर्गाच्या उपयोगाकरीता पुर्णतः किंवा अंशतः राज्य शासनाच्या निधीतुन चालविणारे किंवा सार्वजनिक जनतेच्या वापरासाठी सर्मपित केलेले कोणतेही स्थान यांचा वापर करणे किंवा तेथे प्रवेश काण्याच्या संबंधाने किंवा,

६) सर्वसधारण जनता किंवा जनतेच्या कोणत्याही वर्गाच्या फायदयासाठी निर्माण केलेले धर्मादाय न्यासाखाली कोणताही फायदा घेण्याचे संबंधाने किंवा,

७) कोणत्याही सार्वजनिक वाहनाचा वापर करणे किंवा त्यात प्रवेश करण्याच्या संबंधाने किंवा,

८) कोणत्याही प्रकारच्या स्थनिक भागात एखाद्या राहण्याच्या वास्तुचे बांधकाम करणे, संपादन करणे किंवा तेथे वहिवाट करणे किंवा,

९) सर्वसाधारण जनता किंवा जनतेच्या कोणत्याही वर्गाकरीता मोकळी आहे अशा कोणत्याही धर्मशाळा,सराई किंवा मुसाफिरखान्याचा वापर करणे किंवा,

१०) कोणतीही सामाजिक किंवा धार्मिक रुढी,परंपरा किंवा उपचार पाळणे अथवा कोणत्याही सामाजिक,धार्मिक किंवा सांस्कृतिक मिरवणूकीमध्ये भाग घेणे किंवा तशी मिरवणूक काढणे किंवा,

११) जडजवाहीर दागिने अलंकार वापरणे

याबाबतीत जो कोणी जनतेच्या अस्पृश्यतेच्या कारणावरुन अपात्रता अंमलात आणेल,

तो एक महिन्यापेक्षा कमी नाही आणि सहा महिन्यापेक्षा जास्त नाही अशा कैदेच्या शिक्षेस आणि शंभर रुपयांपेक्षा कमी नाही आणि पाचशे रुपयांपेक्षा जास्त नाही अशा दंडास पात्र राहील.

कलम ५ :- अस्पृश्यतेच्या कारणावरुन जो कोणीही व्यक्ती

क) सर्वसाधारण जनता किंवा जनतेच्या कोणत्याही वर्गाच्या फायदयाकरीता स्थापन केलेले किंवा चालविण्यात येत असलेले रुग्णालय,दवाखाना,शैक्षणिक संस्था किंवा वसतिगृह यामध्ये कोणत्याही व्यक्तीला प्रवेश नाकारत असेल किंवा ,

ख)वर नमुद संस्थेत प्रवेश दिल्यानंतर अशा व्यक्तीशी प्रतिकुल असा भेदभाव होईल (सापत्नभाव) असे वागत असेल तर,

तो एक महिन्यापेक्षा कमी नाही आणि सहा महिन्यापेक्षा जास्त नाही अशा कैदेच्या शिक्षेस आणि शंभर रुपयांपेक्षा कमी नाही आणि पाचशे रुपयांपेक्षा जास्त नाही अशा दंडास पात्र राहील.

कलम ६ :- शिक्षा

कोणतीही व्यक्ती सर्वसाधारणपणे व्यवसाय करताना ज्यावेळी व ठिकाणी , ज्या अटीवर किंवा शर्तीवर माल विकला जातो किंवा सेवा उपलब्ध करुन दिल्या जातात, त्यावेळी व ठिकाणी त्याच अटीवर व शर्तीवर एखाद्या व्यक्तीला अस्पृश्यतेच्या कारणावरुन माल विकण्यास किंवा सेवा देण्यास नाकारत असेल तर,

तो एक महिन्यापेक्षा कमी नाही आणि सहा महिन्यापेक्षा जास्त नाही अशा कैदेच्या शिक्षेस आणि शंभर रुपयांपेक्षा कमी नाही आणि पाचशे रुपयांपेक्षा जास्त नाही अशा दंडास पात्र राहील.

कलम ७ :- अस्पृश्यतेतुन उद्‌भवणाऱ्या अन्य अपराधाबद्दल शिक्षा

१)जो कोणी-

अ)राज्य घटनेच्या १७ व्या कलमान्वये अस्पृश्यता नष्ट केल्यामुळे,एखाद्या व्यक्तीला प्राप्त झालेला कोणताही हक्क बजावण्यास तिला प्रतिबंध करील किंवा,

ब)एखादी व्यक्ती असा कोणताही हक्क वापरत असताना तिची छेड काढील,तिला दुखापत करेल,त्रास देईल,अटकाव करील किंवा करवेल किंवा करविण्याचा प्रयत्न करेल तसेच कोणत्याही व्यक्तीने तसा हक्क बजावल्यामुळे त्यास उपद्रव करेल,दुखापत करेल,त्रास देईल किंवा बहिष्कार टाकील किंवा,

क)तोंडी किंवा लेखी शब्दांव्दारे किंवा खुणांनी किंवा दृष्य प्रतिरुपणाव्दारे किंवा अन्य प्रकारे कोणत्याही व्यक्तीला किंवा व्यक्ती वर्गाला किंवा सर्वसाधारण जनतेस कोणत्याही प्रकारे अस्पृश्यता पाळण्यास चिथावणी देईल किंवा उत्तेजन देईल किंवा

ड)अनु.जातीच्या एखाद्या व्यक्तीचा अस्पृश्यतेच्या कारणावरुन अपमान करील किंवा अपमान करण्याचा प्रयत्न करील,

तो एक महिन्यापेक्षा कमी नाही आणि सहा महिन्यापेक्षा जास्त नाही अशा कैदेच्या शिक्षेस आणि शंभर रुपयांपेक्षा कमी नाही आणि पाचशे रुपयांपेक्षा जास्त नाही अशा दंडास पात्र राहील.

कलम १० :- गुन्हा करण्यास मदत केल्यास शिक्षा

१) या कायद्यांतर्गत घडलेल्या गुन्हयात मदत करणारा व्यक्ती त्या त्या गुन्हयास नियोजित शिक्षेस पात्र राहील.

२) सार्वजनिक कर्मचारी जाणुन बुजून या कायद्यांतर्गत गुन्हयाचा तपास करण्यास निष्काळजीपणा दाखवत असेल

तर त्याने गुन्हयास मदत केली आहे,असे समजले जाईल.

कलम १५ :- या कायद्यांतर्गत येणारे सर्व गुन्हे दखलपात्र असतात व खटले संक्षिप्तपणे चालणारे असतात.

कलम १६ :- हा अधिनियम अन्य कायद्यांपेक्षा प्रभावी आहे.

भारतीय संविधानाचे कलम १७

"अस्पृश्यता" नष्ट करण्यात आली आहे व तिचे कोणत्याही स्वरुपातील आचरण निषिध्द करण्यात आले आहे.

"अस्पृश्यतेतून" उद्भवणारी कोणतीही निःसमर्थता लादणे हा कायद्यानुसार शिक्षापात्र अपराध असेल.

अनु.जाती/जमाती (अत्याचार प्रतिबंधक)अधिनियम १९८९

कायद्याचा विस्तार,तरतुदी,कलमे व शिक्षा/दंड

१.विस्तार :- जम्मु व काश्मीर हे राज्य वगळता संपुर्ण भारतभर याचा विस्तार आहे.

२.प्रकरणे :- या कायद्यात एकूण पाच प्रकरणे असून तेवीस कलमे आहेत.

प्रकरण-१

कायद्याच्या व्याख्याः यात कायद्याचे संक्षिप्त नांव व विविध व्याख्या नमुद करण्यात आलेल्या आहेत.

प्रकरण-२

अत्याचाराचे अपराध,शिक्षा व दंडाच्या तरतुदी या प्रकरणात नमुद असून त्यातील प्रमुख तरतुदी खालीलप्रमाणे

कलम (३)(१)(१):- अनु.जाती वा अनु.जमाती यांचा सदस्य नसलेला जो कोणी,अनु.जाती वा अनु.जमातीच्या कोणत्याही व्यक्तीस कोणत्याही असाध्य किंवा घृणास्पद पदार्थ, ज्याचा अन्न वा पेय म्हणून समावेश होत नाही,असा पदार्थ खाण्याची/पिण्याची जबरदस्ती करेल.

कलम (३)(१)(२):- संबंधित सदस्यांच्या वास्तव्याच्या जागेत/घराच्या ओटयावर/दारात ,इजा वा अपमान करण्याचा वा त्रास देण्याच्या वाईट उद्देशाने घृणास्पद पदार्थ टाकण्याचे कृत्य करणे.

कलम (३)(१)(३):- संबंधित प्रवर्गाच्या पुरुष /महिलांच्या अंगावरील वस्त्र फेडणे,नग्नावस्थेत /रंगवलेल्या चेहऱ्याने,नग्न शरीराने धिंड काढणे.मानवी प्रतिष्ठेचा अवमान करणारी कोणतीही कृती करणे.

कलम (३)(१)(४व५):- संबंधित सदस्यांच्या मालकीची कोणतीही जागा अन्यायाने घेणे.लागवड करणे.जमिन,जागा व पाणी यांच्या वापरास अडथळा निर्माण करणे.

कलम (३)(१)(६):- कोणतेही विषारी औषध जबरदस्तीने प्यायला लावणे.कोणतेही वेठबिगारीचे काम करण्यास जबरदस्ती करणे.भीक मागावयास लावणे.

कलम (३)(१)(७):- अमुकच व्यक्तीला मतदान करण्यास भाग पाडणे,दडपण आणणे/धाकदपटशा करणे.

कलम (३)(१)(८):- कोणत्याही व्यक्तीस ते निर्दोष असल्याचे माहित असूनही त्यांच्याविरुध्द कोर्टात खोटा व्देषमुलक किंवा तापदायक दावा अथवा फौजदारी वा अन्य वैध कार्यवाही दाखल करणे.

कलम (३)(१)(९):- संबंधित प्रवर्गाच्या व्यक्तींचे काम होऊ नये व त्यांना त्रास होईल या वाईट उद्देशाने कोणत्याही लोकसेवकाला खोटी वा शुद्र माहिती पुरवील.

कलम (३)(१)(१०):- सार्वजनिक ठिकाणी चारचौघांसमोर जातीवाचक शिवीगाळ,पाणउतारा वा अपमान करणे.किंवा धाकदपटशा दाखविल.

कलम (३)(१)(११):- अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमातीच्या कोणत्याही महिलेवर तिची बेअब्रु वा तिचा विनयभंग करण्याच्या हेतूने हल्ला करेल,बळाचा उपयोग करणे,विनयभंग करणे.

कलम (३)(१)(१२):- कोणतीही अनु.जाती जमातीची महिला आहे हे माहित असूनही स्वबळाचा वापर करून त्या महिलेच्या इच्देविरूध्द तिचे लैंगिक शोषण करण्यासाठी त्या स्थितीचा वापर करील.

कलम (३)(१)(१३):- अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमातीच्या लोकांकडून वापरला जाणारा कोणताही पाण्याचा झरा,तलाव ,जलाशय,विहिर वा अन्य कोणताही जलस्त्रोत यामधील पाणी ,ते सर्वसाधारणपणे ज्या प्रयोजनासाठी वापरले जात असेल त्यासाठी अयोग्य ठरेल अशा रितीने घृणास्पद पदार्थ,विषारी पदार्थ टाकून दुषित किंवा खराब करणे.

कलम (३)(१)(१४):- कोणत्याही अनुसूचित जाती व जमातीच्या व्यक्तीस सार्वजनिक राबत्याच्या ठिकाणी जाण्या-येण्यास रुढी प्राप्त अधिकार नाकारेल वा प्रतिबंध करणे.

कलम (३)(१)(१५):- संबंधित व्यक्तींना त्यांचे स्वतःचे राहण्याचे घर,गांव,जागा वा अन्य निवासस्थान सोडून जाण्यास भाग पाडेल किंवा जबरदस्ती करणे.

वर नमुद कलम (३)(१)(१) ते कलम (३)(१)(१५) पर्यंतचा कोणताही अपराध सवर्णांनी केल्यास त्यास सहा महिन्याहून कमी नाही परंतु पाच वर्षांपर्यंत वाढविता येईल एवढया मुदतीच्या कारावासाची आणि द्रव्य दंडाची शिक्षाही देण्यात येईल.

कलम (३)(२):- अन्य गंभीर अपराध व शिक्षा,दंडाची तरतुद

कलम (३)(२)(१):- अनु.जाती जमातीची कोणतीही व्यक्ती एखाद्या देह दंड अपराध प्रकरणी सिध्ददोष ठरावी या वाईट हेतूनी खोटा पुरावा देणे वा तयार करणे, अशा कृत्याबद्दल ज्या व्यक्तीने खोटा पुरावा दिला किंवा तयार केला तिला अपराधानुसार जन्मठेपेची आणि द्रव्यदंडाची शिक्षा देण्यात येईल.आणी ,

अनु.जाती जमातीच्या कोणत्याही निरापराध व्यक्तीस एखाद्या अपराध प्रकरणी खोटया किंवा खोटया तयार केलेल्या पूराव्यामूळे फाशीची शिक्षा झाल्यास, ज्या व्यक्तीने असा खोटा पुरावा दिला किंवा तयार असेल त्याला मृत्युची शिक्षा देण्यात येईल.

कलम (३)(२)(२):- अनु.जाती /जमातीची कोणतीही व्यक्ती ज्यासाठी सात वर्ष किंवा त्याहून अधिक कारावासाची शिक्षा दिली जाऊ शकते अशा एखाद्या अपराधाबद्दल दोषी ठरावा या हेतूने किंवा तो दोषी ठरण्याची शक्यता आहे हे माहित असताना खोटा पुरावा देणे किंवा तयार करील त्याला सहा महिन्याहून कमी नाही,परंतु जी सात किंवा अधिक वर्षांपर्यंत वाढविता येईल एवढया कारावासाची आणि द्रव्यदंडाची शिक्षा देण्यात येईल.

कलम (३)(२)(३):- अनु.जाती जमातीच्या एखाद्या व्यक्तीच्या मालमत्तेचे नूकसान करण्याच्या हेतुने किंवा त्यायोगे मालमत्तेचे नूकसान होइल हे माहित असुनही तिला आाग लावून किंवा एखाद्या स्फोटक पदार्थाव्दारे आगळीक करेल त्याला सहा महिन्याहून कमी नाही,परंतु जी सात वर्षांपर्यंत वाढविता येईल एवढया कारावासाची आणि द्रव्यदंडाची शिक्षा देण्यात येईल.

कलम (३)(२)(४):- अनु.जाती जमातीचा व्यक्ती सर्वसाधारणतः प्रार्थना स्थान म्हणून,मानवी वस्तिस्थान म्हणून किंवा आपल्या संपत्तीच्या अभिरक्षेचे ठिकाण म्हणून जिचा वापर करीत असेल

अशा कोणत्याही इमारतीचे नुकसान होण्याची शक्यता आहे हे माहित असताना आग लावून वा एखाद्या स्फोटक पदार्थाव्दारे आगळीक करेल त्याला जन्मठेप व द्रव्यदंडाची शिक्षा देण्यात येईल.

कलम (३)(२)(५):- एखादी अनु.जाती जमातीची व्यक्ती भारतीय दंड संहिता (१८६० चा ४५) अन्वये ज्यासाठी दहा वर्ष किंवा त्यापेक्षा अधिक कारावासाची शिक्षा होण्यासाठी सिध्ददोष ठरेल या वाईट हेतूने असा कोणताही अपराध करील वा खोटा पुरावा देईल त्याला जन्मठेपेची व द्रव्यदंडाची शिक्षा देण्यात येईल.

कलम (३)(२)(६):- या प्रकरणातील एखाद्या अपराध्यास वैध शिक्षेपासून वाचविण्याच्या हेतूने तो अपराध केल्याचा कोणताही पुरावा नाहीसा करील किंवा खोटी माहिती देईल त्याला त्या अपराधासाठी उपबंधित केलेली शिक्षा देण्यात येईल.

कलम (३)(२)(७):- एखादा सवर्ण लोकसेवक असतांना वर नमुद असलेला कोणताही अपराध करील त्याल एक वर्षापासून कमी नाही परंतू त्या-त्या अपराधासाठी उपबंधित केलेल्या शिक्षेच्या मुदती इतकी वाढविता येईल एवढी कारावासाची शिक्षा देण्यात येईल.

कर्तव्यातील हयगयीबद्दल शिक्षा :

कलम (४):- अनु.जाती जमातीपैकी नसलेला मात्र सवर्ण कोणताही लोकसेवक या कायद्याखाली आवश्यक असलेली कर्तव्ये पार पाडण्यास जाणूनबुजुन हयगय करेल त्याला सहा महिन्यापेक्षा कमी नाही परंतु जी एक वर्षापर्यत वाढविता येईल,इतक्या मुदतीच्या कारावासाची शिक्षा देण्यात येईल.

नंतरच्या दोष सिध्दीबद्दल शिक्षा :

कलम (५):- जो कोणी प्रकरण २ खाली येणाऱ्या कोणत्याही अपराधाबद्दल पुर्वीच सिध्ददोष ठरलेला असताना दुसऱ्या अपराधाबद्दल किंवा त्यानंतरच्या कोणत्याही अपराधाबद्दल सिध्ददोष ठरला असेल त्यास एक वर्षापासून कमी नाही परंतु जी त्या अपराधासाठी उपबंधित शिक्षेच्या मुदती इतकी वाढविता येईल, एवढया मुदतीची कारावासाची शिक्षा देण्यात येईल.

प्रकरण : ३

तडीपारीची तरतूद :

कलम १०(१) :- अपराध करण्याची शक्यता असलेल्या व्यक्तींना दूर करणे:-

एखादा सवर्ण सराईत गुन्हेगाराकडून यापुर्वी नमूद प्रकरण-२ खालील कोणताही अपराध होण्याची; वा वारंवार अपराध करण्याच्या शक्यतेमुळे विशेष न्यायालयाच्या निर्देशाप्रमाणे त्या व्यक्तिस सलग २ वर्षापर्यंत निर्देशित क्षेत्राबाहेर तडीपार करण्यात येते.

कलम १०(२) :- पोट कलम (१) नुसार तडीपार केलेल्या व्यक्तीस विशेष न्यायालय,तडीपार आदेश देण्याचे कारण कळवीत असते.

कलम १०(३) :- पोट कलम (१) नुसार विशेष न्यायालयाच्या तडीपार आदेश दिनांकापासून ३० दिवसाच्या आंत संबंधित व्यक्ती /तिच्या वतीने अन्य कोणत्याही व्यक्तीने विशेष न्यायालयास लेखी विनंती अभिवेदन केल्यास, न्यायालय दिलेल्या आदेशात फेरनिर्णय घेऊ शकते.

कलम ११ :- गुन्हेगार व्यक्तीने निर्देशीत क्षेत्रातून निघुन जाण्यास कसूर केल्यास,वा मुदतीच्या आंत त्या क्षेत्रात पुन्हा प्रवेश केल्यास कार्यपध्दती :-

कलम ११(१) :- ज्या व्यक्तीला कलम १० नुसार कोणत्याही क्षेत्रातून निघून जाण्यास निर्देश दिला असेल त्या व्यक्तीने जर लेखी परवाणगी खेरीज जर ,

क - विशेष न्यायालयाने निर्देश केल्याप्रमाणे निघुन जाण्यास कसूर करणे.

ख - त्या क्षेत्रातून निघुन गेल्यावर ती व्यक्ती नमुद कालावधीच्या आंत त्या क्षेत्रात पुन्हा प्रवेश केला तर.(अशा कृत्याबद्दल विशेष न्यायालय त्या व्यक्तीला अटक करण्याची आणि त्या क्षेत्राबाहेरिल ठिकाणी पोलिस अभिरक्षेमध्ये हलवण्याचे आदेश देते.)

कलम ११(२) :- वर नमुद कलम १० नुसार विशेष न्यायालयाने आदेश दिलेल्या व्यक्तीस तात्पुरत्या कालावधीसाठी निघुन जाण्याच्या क्षेत्रात परत येण्याची परवानगी देत असते आणि शर्तीच्या योग्य पालनासाठी जामिनदारासह किंवा जामिनदाराविना एक बंधपत्र करून देण्यास आदेश देते.

कलम ११(३) :- विशेष न्यायालय वर नमुद केलेली परवानगी कोणत्याही वेळी रद्दबातल करू शकते.

कलम ११(४) :- यानुसार अपराधी व्यक्तीस परवानगी नुसार निर्देशित क्षेत्रात परत आल्यावर,शर्तीचे पालन करावे लागेल आणि तात्पुरता कालावधी संपण्यापुर्वी तशी परवानगी रद्दबातल केल्यावर निर्देशित क्षेत्राबाहेर ती व्यक्ती निघून जाईल आणि पुन्हा परवानगी घेतल्याशिवाय ती व्यक्ती नमुद करण्यात आलेल्या कालावधीत त्या भागात परत येऊ शकणार नाही.

कलम ११(५) :- यानुसार अपराधी व्यक्ती तिच्यावर लादलेल्या अटीचे पालन करण्यात कसूर केली वा अशाप्रकारे एखाद्या क्षेत्रातून निघून गेल्यावर पुन्हा परवानगी न घेता त्या क्षेत्रात प्रवेश केल्यास विशेष न्यायालय त्या व्यक्तीस अटक करण्याचे आदेश देईल व त्या व्यक्तीस पोलिस अभिरक्षेमध्ये ठेवण्याचे फर्मान देऊ शकेल.

कलम १२ :- कलम १० अन्वये आरोपी व्यक्तींची शारिरीक मापे आणि छायाचित्रे घेण्याची तरतूद

कलम १२(१) :- आरोपीसंबंधी कलम १० नुसार विशेष न्यायालय आदेश देईल त्याप्रमाणे पोलिस अधिकाऱ्याव्दारे स्वत:ची मापे व छायाचित्रे घेऊ देण्यास बंधन राहील.

कलम १२(२) :- संबंधित आरोपी व्यक्ती अशी मापे किंवा छायाचित्रे घेऊ देण्यास प्रतिकार करेल वा नाकारेल तर,ती घेतली जाण्यासाठी आवश्यक असतील अशा सर्व मार्गांचा वापर करणे कायदेशीर ठरेल.

कलम १२(३) :- पोटकलम २ अन्वये मापे वा छायाचित्रे घेतली जाऊ देण्यात प्रतिज्ञा करणे किंवा नाकारणे हा भारतीय दंडसंहितेचा कलम १८६ खालील अपराध असण्याचे मानण्यात येईल.

कलम १२(४) :- कलम १० खाली आरोपीची शारिरीक मापे व छायाचित्रे काढण्याचा आदेश रद्द ठरविण्यात आल्यास कलम १२(२) अन्वये घेण्यात आलेली सर्व मापे आणि छायाचित्रे (निगेटिव्हसह) नष्ट करण्यात येतील किंवा संबंधित आरोपीच्या स्वाधीन करण्यात येतील.

प्रकरण-४

विशेष न्यायालये नेमण्याची तरतूद:

कलम १४ :- या कायद्याखाली घडलेल्या गुन्हयांचे त्वरीत संपरिक्षण होण्यासाठी राज्य शासन,उच्च न्यायालयाच्या मुख्य न्यायमुर्तीच्या सहमतीने,शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेव्दारे प्रत्येक जिल्हयासाठी सत्र न्यायालय हे, विशेष न्यायालय म्हणून नेमण्याची तरतूद आहे.

कलम १५ :- याखाली प्रत्येक विशेष न्यायालयासाठी राज्य शासन,शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेव्दारे, त्या न्यायालयात प्रकरणे चालविण्यासाठी एखाद्या सरकारी अभियोक्त्यास,ज्यास कमीत कमी सात वर्षे इतका कालावधी अभियोक्ता म्हणून व्यवसाय करण्याचा अनुभव आहे त्या अभियोक्त्यास, विशेष सरकारी अभियोक्ता म्हणून नियुक्ती करील.

प्रकरण-५

संकिर्ण :

कलम १७ (१):- अत्याचारास प्रवण क्षेत्र घोषित करणे व त्याठिकाणी शांताता व सुव्यवस्था राखण्यासाठी प्रतिबंधात्मक उपाययोजना करणे - जिल्हादंडाधिकारी ,उपविभागीय दंडाधिकारी किंवा इतर कोणत्याही कार्यकारी दंडाधिकाऱ्याला किंवा पोलिस उपअधिक्षकापेक्षा कमी दर्जा नसलेल्या कोणत्याही पोलिस अधिकाऱ्याला, माहिती मिळाल्यानंतर व त्याला आवश्यक वाटेल अशी चौकशी केल्यानंतर त्यास अनुसूचित जातीची किंवा अनुसूचित जमातीची नसलेली कोणतीही व्यक्ती किंवा व्यक्तीचा गट या अधिनियमाखाली अपराध करण्याची शक्यता आहे असे वाटत असेल तर असे क्षेत्र अत्याचार प्रवण क्षेत्र असल्याचे घोषित करता येईल व त्या ठिकाणी शांतता व सुव्यवस्था राखण्यासाठी आवश्यक प्रतिबंधात्मक उपाययोजना करता येईल.

कलम १८ :- या अधिनियमाखाली अपराध करणाऱ्या कोणत्याही व्यक्तींचा अंतर्भाव होणाऱ्या कोणत्याही प्रकरणास भारतीय दंडसंहितेचे कलम ४३८ लागू होणार नाही.

कलम १९ :- या अधिनियमाखाली अपराध केल्यामूळे दोषी आढळून आलेल्या अठरा वर्षावरिल कोणत्याही व्यक्तींला फौजदारी प्रक्रिया संहितेचे कलम ३६० व अपराधी परिविक्षा अधिनियम १९५८चे उपबंध लागू होणार नाही.

कलम २० :- सदर कायदा इतर कोणत्याही कायद्यापेक्षा प्रभावी आहे.

कलम २१ (१) :- या अधिनियमाची प्रभावी अंमलबजावणी करीता आवश्यक असतील अशा उपाययोजना राज्यशासन करेल.

कलम २१ (२) :- यानुसार ज्या व्यक्तीवर अत्याचार झाले असतील त्यांना न्याय मिळविता यावा यासाठी खालील सुविधा पुरविण्यात येतील.

१) कायदेविषयक सहाय्य व पुरेश्या सुविधा पुरविणे.
2) अपराधाचे अन्वेषण व संपरिक्षा चालू असताना,अत्याचारग्रस्त व्यक्ती व त्यांच्या साक्षीदारांच्या प्रवास व निर्वाह खर्चासाठी सहाय्य करणे.
3) अत्याचाराला बळी पडलेल्या व्यक्तींचे आर्थिक व सामाजिक पुर्नवसन करणे.
4) यानुसार या अधिनियमांतर्गत खटले न्यायालयात दाखल करण्यासाठी किंवा त्यांच्या पर्यवेक्षणासाठी राज्य शासन अधिकाऱ्यांची नियुक्ती करेल.

5) या अधिनियमाच्या अंतर्गत विविध उपाययोजना व त्यांची अंमलबजावणी परिणामकारक करण्यासाठी राज्य शासनाला सहाय्य करण्यास्तव शासनाला उचित वाटतील अशा पातळयांवर समित्यांची स्थापना करण्यात येतील.
6) या कायद्याची अंमलबजावणी अधिक चांगल्या प्रकारे होण्यासाठी कामकाजाचे नियतकालिक सर्वेक्षण करण्यास शासन आदेश देते.
7) या कायद्यांतर्गत गुन्हे वारंवार घडतात अशी क्षेत्रे संवेदनक्षम गांवे निश्चित करून त्या क्षेत्रात अनु.जाती जमातींच्या व्यक्तींच्या सुरक्षिततेसाठी शासन योग्य ती उपाययोजना करते

कलम २१ (३) :- यानुसार राज्य शासनाने वर नमुद पोटकलम १ अन्वये केलेल्या विविध उपाययोजनांशी समन्वय साधण्यासाठी आवश्यक ते उपाय केंद्र शासन करते.

कलम २१ (४) :- यानुसार केंद्र शासन दरवर्षी स्वत: व राज्य शासनाने केलेल्या उपाययोजनांविषयीचा अहवाल संसदेच्या प्रत्येक सभागृहासमोर सादर करीत असते.

कलम २२ :- यानुसार या अधिनियमाखाली सद्‌भावपुर्वक केलेल्या वा करण्याचा उद्देश असलेल्या कोणत्याही कृतीबद्दल केंद्र शासन,राज्य शासन किंवा शासनाचा कोणताही अधिकारी वा प्राधिकारी किंवा अन्य कोणतीही व्यक्ती यांच्याविरूध्द कोणताही दावा,खटला दाखल करता येणार नाही.

कलम २३ :- यानुसार केंद्र शासनाला शासकीय राजपत्रातील अधिसुचनेव्दारे आवश्यकतेनुसार या अधिनियमाची अंमलबजावणी करण्यासाठी नियम करता येतील.

अनुसुचित जाती /अनु. जमाती (अत्याचार प्रतिबंधक)अधिनियम ,१९९५

नियमातील तरतुदी :-

नियम क्र.	तरतुद
३	**सावधगिरीचे आणि प्रतिबंधात्मक उपाय**
३ (१)(एक)	अत्याचार होण्याची शक्यता असलेली क्षेत्रे निश्चित करणे.
३ (१)(सात)	दक्षता व नियंत्रण समितीची स्थापना.
३ (१)(आठ)	जाणीव केंद्रे उभारणे व कार्यशाळा आयोजित करणे.
५	**पोलिस ठाण्याच्या प्रभारी पोलिस अधिकाऱ्याला माहिती मिळाल्यानंतर करावयाची कार्यवाही.**
५(१)	सदर अधिनियमाखाली अपराध करण्यात आल्यासंबंधिची माहिती प्राप्त झाल्यावर तिची नोंद घेऊन ती माहिती देणाऱ्या व्यक्तीला वाचून दाखवावी व त्यावर माहिती देणाऱ्याची स्वाक्षरी घेऊन सदर माहितीचा सारांश पोलिस ठाण्यात ठेवण्यात आलेल्या पुस्तिकेत नोंदवावा.
५(२)	माहितीची एक प्रत माहिती देणाऱ्या व्यक्तीला ताबडतोब मोफत द्यावी.
५(३)	सदर माहिती नोंदण्यास पोलिस ठाण्याच्या प्रभारी अधिकाऱ्याने नकार दिल्यास बाधा पोहचलेली कोणतीही व्यक्ती अशा माहितीचा सारांश लेखी स्वरुपातसंबंधित पोलिस अधिक्षकाकडे पाठवू शकेल.पोलिस अधिक्षक एक तर स्वत:किंवा पोलिस उपअधिक्षक दर्जाच्या अधिकाऱ्यामार्फत त्या गोष्टीची चौकशी करुन संबंधित पोलिस ठाण्यात माहिती नोंदवून घेण्याबाबत पोलिस ठाण्याच्या प्रभारी अधिकाऱ्यांना सूचना देतील.
६	**अधिकाऱ्यांकडून घटना स्थळी भेट देणे**.
६(१)	जिल्हा दंडाधिकारी किंवा उपविभागीय दंडाधिकारी किंवा इतर कोणताही कार्यकारी दंडाधिकारी किंवा पोलिस उप अधिक्षकाच्या दर्जा पेक्षा कमी दर्जा नसलेला पोलिस अधिकारी त्याच्या अधिकार क्षेत्रात अनुसूचित जातीच्या किंवा अनुसूचित जमातीच्या एखाद्या व्यक्तीला अत्याचार झाल्याबद्दल कोणत्याही व्यक्तीकडून माहिती मिळाल्यावर किंवा त्याला तसे कळल्यावर अत्याचार घडलेल्या ठिकाणी स्वत: भेट देऊन अत्याचाराचे स्वरुप,जीवीत हानी,मालमत्तेची हानी किंवा नुकसान यांचे निर्धारण करुन तसा त्याचा अहवाल राज्य शासनास सादर करतील.
६(२)	जिल्हा दंडाधिकारी किंवा उपविभागीय दंडाधिकारी किंवा इतर कोणताही कार्यकारी दंडाधिकारी किंवा पोलिस अधिक्षक /पोलिस उपअधिक्षक त्या ठिकाणाला भेट देऊन त्याच ठिकाणी :
(एक)	अत्याचार झालेल्या व्यक्ती,त्यांच्या कुटूंबातील व्यक्ती आणि सहाय्य मिळण्यास पात्र असलेल्या व्यक्ती यांची यादी तयार करील.

(दोन)	अत्याचार झालेल्या व्यक्तीच्या मालमत्तेची हानी व नुकसान याचा तपशिलवार अहवाल तयार करील.
(तीन)	त्या क्षेत्रात व्यापक प्रमाणात पोलिस देखरेख ठेवण्याचे आदेश देईल.
(चार)	अत्याचार झालेल्या व्यक्तीच्या साक्षीदारांना संरक्षण देतील.
७	**अन्वेषण करणारा अधिकारी**
७(१)	या अधिनियमाखाली अपराधाचे अन्वेषण पोलिस उपअधिक्षकाच्या दर्जापेक्षा कमी दर्जा नसलेला पोलिस अधिकारी करेल.
७(२)	अन्वेषण अधिकारी सर्वोच्च प्राधान्य देऊन ३० दिवसात अन्वेषणाचे काम पुर्ण करेल.
१२	**जिल्हा प्रशासनाने योजावयाचे उपाय**
१२(१)	जिल्हा दंडाधिकारी आणि पोलिस अधिक्षक अत्याचाराच्या ठिकाणी भेट देतील.
१२(२)	एफ.आय.आर.नोंदविल्यानंर आरोपींना पकडण्यासाठी प्रभावी उपाय योजण्यात आले आहेत.याबाबत पोलिस अधिक्षक स्वतः खात्री करुन घेतील.
१२(३)	पोलिस अधिक्षक अन्वेषण अधिकाऱ्याची नेमणूक करतील.
१२(४)	जिल्हा दंडाधिकारी किंवा उपविभागीय दंडाधिकारी किंवा इतर कोणताही कार्यकारी दंडाधिकारी अत्याचारग्रस्त व्यक्तींना अन्न,पाणी,कपडे निवारा,वैद्यकीय सहाय्य, परिवहन सुविधा आणि मानवी जीवनाला आवश्यक असणाऱ्या अन्य बाबी इत्यादी तातडीची मदत देण्याची व्यवस्था करतील.
१७	**जिल्हास्तरावर दक्षता व नियंत्रण समितीची रचना**
१७(१)	जिल्हा दंडाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली जिल्हा स्तरावर दक्षता व नियंत्रण समितीची रचना करण्यात येईल.

अत्याचारग्रस्त व्यक्तीस दयावयाचे अर्थसहाय्य

सामाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य व क्रिडा विभाग शासन निर्णय क्र. युटीए - १०९५/प्र.क्र. १६९/मावक-२ मुंबई दिनांक २४/०९/१९९७ अन्वये अत्याचाराचे बळी ठरणाऱ्या अनुसूचित जाती/जमातीच्या व्यक्तींना दयावयाच्या अर्थसहाय्याची रक्कम विहीत केलेली आहे.त्याचा तपशील खालील प्रमाणे :

परिशिष्ठ

अ.क्र.	गुन्हयांचे प्रकार व कलम	अर्थसहाय्याची रक्कम
१.	खाण्यास व पिण्यास निशिध्द,घृणास्पद, घाणेरडे पदार्थ खाण्यास/पिण्यास देणे. कलम ३(१)(१)	एकूण रु.२५,०००/- देय.दोषारोप न्यायालयात दाखल झाल्यावर २५% व उर्वरित ७५% रक्कम दोष सिध्द झाल्यावर
२.	इजा करणे,अपमान करणे किंवा त्रास देणे. कलम ३(१)(२)	एकूण रु.२५,०००/- देय. दोषारोप न्यायालयात दाखल झाल्यावर २५% व उर्वरित ७५% रक्कम दोष सिध्द झाल्यावर
३.	कमीपणा आणणारी कृती करणे.कलम ३(१)(३)	एकूण रु.२५,०००/- देय.दोषारोप न्यायालयात दाखल झाल्यावर २५% व उर्वरित ७५% रक्कम दोष सिध्द झाल्यावर
४.	जमिनीचा गैप्रकारे भोगवटा करणे किंवा शेती करणे. कलम ३(१)(४)	किमान २५,०००/- देय राहील दोषारोप पत्र न्यायालयात दाखल झाल्यावर १०० % रक्कम प्रदान करण्यात येते.आवश्यक असेल तेथे शासनाच्या खर्चाने जमिन/जागा/पाणीपूरवठा परत मिळवून देण्यात येईल.
५.	जमीन जागा आणि पाणी यासंबंधी कलम ३ (१)(५)	किमान २५,०००/- देय राहील दोषारोप पत्र न्यायालयात दाखल झाल्यावर १०० % रक्कम प्रदान करण्यात येते.व वरिल मुद्या ४ प्रमाणे
६.	भिक मागावयास लावणे किंवा वेठबिगारी करायला लावणे. कलम ३(१)(६)	किमान २५,०००/- देय राहील प्रथम माहीती अहवालाच्या टप्पावर २५% व न्यायालयात दोष सिध्द झाल्यावर ७५ % रक्कम प्रदान करण्यात येते
७.	मतदानाच्या हक्कासंबंधी, कलम ३(१)(७)	किमान २०,०००/- पर्यंत गुन्हयांचे गांभिर्य व स्वरुप विचारात घेऊन बळी ठरलेल्या प्रत्येक व्यक्तिस देय
८.	खोटा व्देषमुलक दावा,त्रासदायक कायदेशीर कार्यवाही करणे. कलम ३(१)(८)	गुन्हयाचे स्वरुप व गांभिर्य विचारात घेऊन कायदेशीर कार्यवाहीचा प्रत्यक्ष खर्च,हानी यांची प्रतिपुर्ती अथवा रु.२५,०००/- यापैकी जी रक्कम कमी असेल ती,न्यायालयात सिध्ददोष झाल्यावर १००% रक्कम देय
९.	लोकसेवकास खोटी माहिती देणे.	किमान रु.२५,०००/- देय राहील,न्यायालयात

	कलम ३ (१)(९)	सिध्दोष झाल्यावर १००% प्रदान करण्यात येईल किंवा कायदेशीर कारवाईचा प्रत्यक्ष खर्च,हानी यांची प्रतिपुर्ती यापैकी जी रक्कम कमी असेल ती.
१०.	अपमान व मानहानी करणे,जातीवाचक शिवीगाळ,मारहाण,दमदाटी करणे इ. कलम ३(१)(१०)	एकूण रु.२५,०००/- देय.दोषारोप न्यायालयात दाखल झाल्यावर २५% व उर्वरित ७५% रक्कम दोष सिध्द झाल्यावर
११.	महिलेचा विनयभंग करणे. कलम ३(१)(११)	एकूण रु.५०,०००/- देय राहील.वैद्यकिय तपासणीनंतर ५०% व उर्वरित ५०% रक्कम दोष सिध्द झाल्यावर
१२.	महिलेचा लैंगिक छळ,बलात्कार करणे. कलम ३(१)(१२)	एकूण रु.५०,०००/- देय राहील.वैद्यकिय तपासणीनंतर ५०% व उर्वरित ५०% रक्कम दोष सिध्द झाल्यावर
१३.	पिण्याचे पाणी दुषित करणे. कलम ३(१)(१३)	एकूण रु.१,००,०००/- देय राहील वा दुषित पाणी प्रर्ववत करण्यासाठी लागणारा संपुर्ण खर्च जिल्हा समितीला योग्य वाटेल अशा टप्यावर प्रदान करण्यात येईल.
१४.	प्रवेश करण्याचे रुढीप्राप्त अधिकार नाकारणे. कलम ३(१)(१४)	एकूण रु.१,००,०००/- देय राहील वा प्रवेश मार्गाचा अधिकार पुर्ववत मिळवून देण्याचा संपूर्ण खर्च व कोणतेही नुकसान झाले असल्यास त्याची संपुर्ण भरपाई. .दोषारोप न्यायालयात दाखल झाल्यावर ५०% व उर्वरित ५०% रक्कम दोष सिध्द झाल्यावर
१५.	राहते घर,जागा वा मुळ गांव सोडून जाण्यास भाग पाडणे.राहत्या जागेचे वाळवंट करून टाकणे. कलम ३(१)(१५)	एकूण रु.२५,०००/- देय राहील वा राहते घर /जागा पुर्ववत मिळवून देणे.दोषारोप न्यायालयात दाखल झाल्यावर १००% प्रदान करण्यात येईल.
१६.	खोटी साक्ष देणे. कलम ३(२)(१) व (२)	एकूण रु.१,००,०००/- देय राहील किंवा झालेल्या हानी किंवा इजेची नुकसान भरपाई दोषारोप न्यायालयात दाखल झाल्यावर ५०% व उर्वरित ५०% रक्कम दोष सिध्द झाल्यावर
१७.	ज्यासाठी दहा वर्ष किंवा त्याहून अधिक शिक्षा होऊ शकते असे भारतीय दंडसंहितेखाली गुन्हे करणे. कलम ३(२)(५)	गुन्हयाचे स्वरुप व गांभिर्य विचारात घेऊन बळी पडलेल्या व्यक्तीस किंवा तिच्यावर अवलंबून असलेल्या व्यक्तीस एकूण रु.५०,०००/- देय राहील अन्यथा नमूद केलेले असल्यास ती रक्कम कमी जास्त होईल.
१८.	सरकारी नोकरांच्या कारवाईचा बळी ठरणे.	झालेल्या हानी,तोटा किंवा इजेची संपूर्ण नुकसान भरपाई दोषारोप न्यायालयात दाखल झाल्यावर

	कलम ३ (२)(७)	५०% व उर्वरित ५०% रक्कम दोष सिध्द झाल्यावर
१९.	अ) शारिरीक १००% असमर्थता,विकलांगता करणे १.मिळवती नसलेली व्यक्ती २.मिळवती असलेली व्यक्ती	१.एकूण १,००,०००/- देय राहील.प्रथम माहिती अहवालानंतर ५०%,दोषारोप पत्र न्यायालयात दाखल झाल्यावर २५%आणि दोष सिध्द झाल्यावर २५ % देय राहील. २.एकूण २,००,०००/- देय राहील.प्रथम माहिती अहवालानंतर ५०%,दोषारोप पत्र न्यायालयात दाखल झाल्यावर २५%आणि दोष सिध्द झाल्यावर २५ % देय राहील.
२०.	अ)शारिरीक १००% हून कमी असमर्थता,विकलांगता करणे १.मिळवती नसलेली व्यक्ती २.मिळवती असलेली व्यक्ती	१.एकूण १५,०००/- देय राहील.प्रथम माहिती अहवालानंतर ५०%,दोषारोप पत्र न्यायालयात दाखल झाल्यावर २५%आणि दोष सिध्द झाल्यावर २५ % देय राहील. २.एकूण ३०,०००/- देय राहील.प्रथम माहिती अहवाल वैद्यकीय तपासणी नंतर ५०%,दोषारोप पत्र न्यायालयात दाखल झाल्यावर २५%आणि दोष सिध्द झाल्यावर २५ % देय राहील.
२१.	खून,मृत्यू (जबर मारहाणीमुळे) १.मिळवती नसलेली व्यक्ती २.मिळवती असलेली व्यक्ती	१.एकूण १,००,०००/- देय राहील.शवपरिक्षे नंतर ७५%आणि दोष सिध्द झाल्यावर २५ % देय राहील. २.एकूण २,००,०००/- देय राहील. .शवपरिक्षे नंतर ७५%आणि दोष सिध्द झाल्यावर २५ % देय राहील.
२२.	खून,मृत्यू,बलात्कार,सामुहिक बलात्कार,टोळीकडून बलात्कार,कायमची असमर्थता आणि दरोडा	वर नमुद संबंधित बाबीखाली आर्थिक सहाय्य रकमांबरोबर अत्याचार घडल्याच्या तारखेपासून तीन महिन्यांच्या आत पुढीलप्रमाणे आणखी सहाय्य देण्यात येईल. १.मरण पावलेल्या अनु.जाती जमातीच्या व्यक्तींच्या विधवांना/त्यांच्यावर अवलंबुन असणाऱ्या कुटुंबियांना दरमहा रु.१०००/- किंवा कंटुंबातील एका व्यक्तीस नोकरी उपलब्ध करून देण्याबाबत जिल्हा दक्षता समिती निर्णय घेईल आवश्यकता असल्यास संपूर्ण रक्कम देऊन शेत जमिन,घर विकत घेण्याची तरतूद करण्यात येईल. २. अत्याचारात बळी पडलेल्या व्यक्तिच्या मुलांच्या शिक्षणाचा आणि देखभालीचा संपूर्ण

		खर्च ३. तीन महिन्याच्या कालावधीसाठी भांडी,तांदुळ, गहु,डाळी,कडधान्ये इ.देण्याबाबत जिल्हासमिती निर्णय घेईल.आश्रामशाळा निवाशी शाळांमध्ये मुलांना प्रवेश देण्यात येईल.
२३.	जाळपोळ/दंगलीत पिके,घर , घरसामान,वस्तु व जनावरे इ.चे नुकसान	संबंधित तहसिलदार/पोलिस यांच्या पंचनामाप्रमाणे नुकसानीच्या आकडेवारीनुसार पुर्ण रक्कम देय राहील.जळालेली घरे,उद्ध्वस्त झ ालेली घरे,त्याच ठिकाणी सरकारी खर्चाने लाकूड,दगड विटांचे बांधकाम करून बांधून देण्यात येईल.

भारतीय संविधानाचे कलम ४१

राज्य,हे आपली आर्थिक क्षमता व विकास यांच्या मर्यादेत कामाचा,शिक्षणाचा हक्क आणि बेकारी,वार्धक्य,आजार व विकलांगता यांनी पिडीत अशा व्यक्तीच्या बाबतीत आणि काहीही अपराध नसताना हलाखीचे जिणे ज्याच्या वाटयाला आले आहे.अशा अन्य व्यक्तीच्या बाबतीत लोक सहाय्याचा हक्क उपलब्ध करुन देण्यासाठी परिणामकारक तरतूद करील.

भारतीय संविधानाचे कलम ४६

"राज्य, जनतेतील दुर्बल घटक आणि विशेषतः अनु.जाती ,अनु.जनजाती यांचे शैक्षणिक व आर्थिक हितसंवर्धन विशेष काळजीपुर्वक करील आणि सामाजिक अन्याय व सर्व प्रकारचे शोषण यांपासून त्यांचे रक्षण करील."

भारतीय संविधानाचे कलम ३३८ (१)

यानुसार अनुसूचित जाती व अनुसूचित जनजाती यांच्याकरीता,अनुसूचित जाती व अनुसूचित जनजाती राष्ट्रीय आयोग म्हणून ओळखला जाणारा एक आयोग असेल.

राष्ट्रीय अनुसूचित जाती आणि जनजाती आयोग
भारत सरकार
५ वा मजला,नायक भवन,नवी दिल्ली -११०००३
फॅक्स क्रमांक :- ०११-४६२५३७८

त्रिस्तरीय समित्या व त्यांची कामे

अॅट्रोसिटी गुन्हयांच्या संबंधात विविध उपाययोजना व परिणामकारक अंमलबजावणी करण्यासाठी जिल्हास्तरावर विभागीय स्तरावर व राज्यस्तरावर अशा त्रिस्तरीय समित्या गठीत करण्यात आलेल्या आहेत.

विभागीय दक्षता व नियंत्रण समिती

रचना व कार्ये :

महाराष्ट्र शासन समाज कल्याण सांस्कृतिक कार्ये व क्रिडा विभाग निर्णय क्र.जिदनिस-१०९७/प्र.क्र.५३५/मावक-२ दि.२ जाने.१९९८ नुसार विभागीय दक्षता व नियंत्रण समितीची स्थापना केली आहे.अनु.जाती जमाती अधिनियम १९९५,भाग २ च्या नियमांच्या अनुषंगाने मा.सहसचिव भारत सरकार कल्याण,मंत्रालय नवी दिल्ली यांचे पत्र क्र.११०१२/ ३/८९/पीसीआर-डेस्क दि.१७/४/१९९५ या पत्रातील मार्गदर्शक सूचनेस अनुसरून या नियमांचे प्रभावी अंमलबजावणीसाठी संबंधित विभागीय आयुक्त यांचे अध्यक्षतेखली प्रत्येकी महसुली विभागाचे ठिकाणी या समितीची स्थापना करण्यात आलेली आहे.सदर समितीच्या बैठका २४ मार्च,३० जून,२०सप्टेंबर व ३१ डिसेंबर या तारखांना किंवा त्यापुर्वी एका वर्षात चार वेळा बैठका घेण्याच्या सुचना आहेत.या समितीची रचना खालीलप्रमाणे.

अ.क्र.	पदनाम	समितीतील पद
१.	विभागीय आयुक्त	अध्यक्ष
२.	विभागातील सर्व जिल्हाधिकारी	सदस्य
३.	विभागातील सर्व पोलिस आयुक्त	सदस्य
४.	विभागातील सर्व जिल्हा पोलिस अधिक्षक	सदस्य
५.	विभागातील जिल्हा परिषदेचे सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी	सदस्य
६.	विभागीय समाज कल्याण अधिकारी	सदस्य सचिव

समितीची कार्य :

१.अनु.जाती जमाती (अत्याचार प्रतिबंधक) अधिनियम १९८९ व त्या खालील अनु.जाती जमाती अत्याचार प्रतिबंधक नियम १९९५ भाग २ ची अंमलबजावणी विभागात योग्य रितीने व काटेकोरपणे होते किंवा कसे?याचा आढावा घेणे.यासंदर्भातील सर्व प्रकरणांचा व सर्व प्रकारचा सांगोपांग विचार करणे.

२.अनु.जाती जमाती अत्याचार प्रतिबंधक अधिनियम १९८९ व त्या खालील नियमांतर्गत विभागातील अत्याचारग्रस्त अनु.जाती जमातींचे व्यक्तींना देण्यात येणारे आर्थिक सहाय्य,मदत नियमानुसार देण्यात येते किंवा कसे? याबाबतच्या प्रकरणंचा आढावा घेणे.तसेच त्यांचे सामाजिक आर्थिक व मानसिक पुर्नवसन योग्य रितीने केले जाते किंवा कसे?याचा आढावा घेणे.

३. विभागातील अनु.जाती जमाती(अत्याचार प्रतिबंधक)अधिनियम १९८९ अंतर्गत पोलिसात दाखल करण्यात आलेले गुन्हे/न्यायालयात दाखल करण्यात आलेली प्रकरणे यांचा आढावा घेणे व त्यांचा अभ्यास करून प्रलंबित प्रकरणांचा त्वरीत निपटारा होऊन प्रलंबित प्रकरणांची संख्या कशी कमी करता येईल याबाबत योग्य ती उपाययोजना करणे

४. या अधिनियमांची काटेकोरपणे अंमलबजावणी संबंधित विभागातील संस्था/अधिकारी/कार्यालये यांचेकडून होते आहे किंवा कसे ? याचा आढावा घेणे.

जिल्हा दक्षता व नियंत्रण समिती रचना

अ.क्र.	पदनाम	समितीतील पद
१.	जिल्हाधिकारी	अध्यक्ष
२.	जिल्हा पोलिस अधिक्षक	सदस्य
३.	जिल्हयातील आमदार व खासदार	अ.शा.सदस्य
४.	मागासवर्गीय (अनु.जाती जमातीपैकी) ३ राजपत्रित अधिकारी	सदस्य
५.	अशाकीय संस्थेतील मागासवर्गीय(अनु.जा.ज.पैकी) ५ पदाधिकारी	अ.शा.सदस्य
६.	अशाकीय संस्थेतील बिगर मागासवर्गीय ३ पदाधिकारी	अ.शा.सदस्य
७.	पोलिस निरिक्षक स्थानिक गुन्हा अन्वेषण शाखा	निमंत्रित सदस्य
८.	पोलिस किंवा शासकीय अभियोक्ता	निमंत्रित सदस्य
९.		निमंत्रित सदस्य
१०.	विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी	सदस्य सचिव

कार्ये

१.जिल्हयात दरमहा किती ॲट्रोसिटी गुन्हयांची पोलिस विभागाने नोंद केली आहे ;त्यापैकी किती प्रकरणी पोलिस तपास पुर्ण झाला,किती पोलिस तपासावर प्रलंबित आहेत,याचा आढावा घेणे.

२.किती गुन्हयांचे दोषारोप पत्रे (Charge Shit)न्यायालयात दाखल केलेत,त्यापैकी किती गुन्हयांत अंतिम निकाल लागला.न्यायालयात किती गुन्हे प्रलंबित आहेत याचा आढावा घेणे,पाठपुरावा करणे.

३.न्यायालयात दाखल झालेल्या गुन्हयांच्या अत्याचारात बळी पडलेल्या अनु जाती जमातीच्या व्यक्ती व त्यांचे कुटुंबियांना शासनाच्या नियमानूसार समाज कल्याण विभागाकडून अर्थसहाय्य मंजूर करणे

४.जिल्हयातील संवेदनाक्षम गांवे/नागरी भाग निश्चित करून तेथे जातीय सलोखा राखण्यासाठी उपाययोजना करणे.

५.गुन्हयांसंबंधी केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल वेळोवेळी शासनास सादर करणे.

६.अत्याचारात बळी पडलेल्यांना संरक्षण देऊन ज्यांची घरे,संसार उद्ध्वस्त झालेले आहेत अशांचे पुर्नवसन करणे.

अत्याचारग्रस्तांना अर्थसहाय्य देण्याच्या तरतूदी

ॲट्रोसिटी कायदा १९८९ मध्ये केंद्र शासनाने १९९५ अन्वये सुधारणा केलेल्या असून या सुधारणा महाराष्ट्र शासनाने शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य व क्रिडा विभाग क्र.युटीए-१०९५/प्र.क्र.१६९/मावक-२ दि.२४ सप्टें १९९७ अन्वये महाराष्ट्र राज्यात लागू केल्या आहेत.सोबतच्या परिशिष्टामध्ये(पान क्र २३) नमुद केलेल्या गुन्हयांचे प्रकार व त्यासाठी विहित केलेल्या सुधारित दराप्रमाणे अर्थसहाय्य देण्याचा शासनाने निर्णय घेतला आहे.अर्थसहाय्य देण्याची योजना दि.१ एप्रिल १९९५ पासून अंमलात आणली आहे.अत्याचारग्रस्त व्यक्ती वा त्यांचे कुटंबियांना जिल्हा दक्षता व नियंत्रण समिती सदस्यांच्या अनुमतीने मा.जिल्हाधिकारी हे आर्थिक मदत मंजूर करतात आणि या मदतीचे वाटप विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी करतात.

डॉ.आंबेडकर नॅशनल रिलिफ योजना

डॉ.आंबेडकर प्रतिष्ठान, सामाजिक न्याय व अधिकारिता मंत्रालय , भारत सरकार ,नवी दिल्ली .यांचेमार्फत .अनु.जाती जमाती अत्याचार प्रतिबंधक अधिनियम १९८९ अंतर्गत डॉ.आंबेडकर नॅशनल रिलिफ योजना कार्यान्वीत करण्यात आलेली आहे .या योजने अंतर्गत .अनु.जाती जमाती अत्याचार प्रतिबंधक अधिनियम १९८९अंतर्गत अनु जातीच्या अत्याचार पिडीत व्यक्तींना किंवा त्याचे कुटुंबीयांना किंवा त्यांचेवर अवलंबून असणाऱ्या व्यक्तींना अर्थसहाय्य देण्यात येते.

या योजनेअंतर्गत देण्यात येणारे अर्थसहाय्य थेट अत्याचार पिडीत व्यक्तींना किंवा त्याचे कुटुंबीयांना किंवा त्यांचेवर अवलंबून असणाऱ्या व्यक्तींना देण्यात येते. सदरचे अर्थसहाय्य .अनु.जाती जमाती अत्याचार प्रतिबंधक अधिनियम १९८९ मधील नियम १९९५च्या नियम १२ (४) अन्वये देण्यात येणाऱ्या अर्थसहाय्या व्यतिरिक्त देण्यात येते. सदर योजनेअंतर्गत अर्थसहाय्य मिळणेकरिता अनु.जाती जमाती अत्याचार प्रतिबंधक अधिनियम १९८९अंतर्गत घडणाऱ्या गंभिर स्वरुपाच्या गुन्हयांतील अत्याचार पिडीत ,या योजनेच्या कक्षेत बसु शकतील असे सोबतच्या ईग्रजी नमुन्यातील प्रस्ताव संबंधित तालुक्याचे तहसिलदार यांनी प्रमाणीत करुन व संबंधित जिल्हयाचे मा. जिल्हाधिकारी यांचे शिफारशींसह मा. संचालक ,डॉ.आंबेडकर प्रतिष्ठान, सामाजिक न्याय व अधिकारिता मंत्रालय , भारत सरकार , १५,जन पथ ,नवी दिल्ली .११०००१.यांचेकडे सादर करावेत .

अर्थसहाय्याचे स्वरुप

अ.क्र.	गुन्हयाचा तपशिल	रिलिफ रक्कम
१	खून /मृत्यू	
	१)कुटुंबातील मिळवती व्यक्ती	रु ५.०० लाख
	२))कुटुंबातील न मिळवती व्यक्ती	रु २.०० लाख
२	बलात्कार आणि खून	रु २.५० लाख
३	बलात्कार	रु २.०० लाख
४	जातीय दंगल किंवा तोडफोड Arson	रु ३.०० लाख
५	अपंगत्व,	
	अ) १०० टक्के अपंगत्व केला जाने	
	१)कुटुंबातील मिळवती व्यक्ती	रु ३.०० लाख
	२))कुटुंबातील न मिळवती व्यक्ती	रु १.५० लाख
	ब) असमर्थता १०० टक्केहून कमी	
	१)कुटुंबातील मिळवती व्यक्ती	रु १.०० लाख
	२))कुटुंबातील न मिळवती व्यक्ती	रु ०.५० लाख
६	इतर गुन्हे असल्यास	रु १.०० लाख

Annexure I

Application form for financial assistance to SC victims of atrocities

१) **Name of the applicant** :Shri/Smt--

२) **Name of the Father/ Mother/Husband** : Shri/Smt--

३)**Caste (Indicate whether belongs to SC:----------------------**

४)**Residential Address** :--

५)**Date of Birth and age** :---

६) **Date and Place of incident of atrocity** :-- --

७)**Nature/Narration of incident of atrocity** :--- ---

८)**Whether the victims is an earning member or non-earning member of a family** :---------------------------------------

९)**Disability (Whether १००% Incapacitation or less than १००% incapacitation** :---

१०)**Details of family members Or dependant who have suffered due to atrocity** :--

११)**Annual family income** :--

१२)**Financial assistance sought** :---

१३)**Whether the applicant has takan Such assistance from any other Sources . if so give details** :--

It is certified that the information furnished above is true to the best of my knowledge and belief and nothing has been concealed from

Signature of applicant

Remarks and Signature of Tahsildar :--
(with rubber stamp)

Foeworded by :--
(name and signature of the District Collectore /Magistrate with rubber stamp)

प्रस्तावासोबत जोडावयाची कागदपत्रे

१)जातीचा दाखला

२)पोलिस विभागाकडील प्रमाणित केलेली FIR ची प्रत

३)बलात्काराचे प्रकरणी तसेच अपंगत्वाचे बाबत जिल्हा शासकिय रुग्णालयातील अधिकृत वैद्यकिय अधिकाऱ्यांने दिलेले वैद्यकिय प्रमाणपत्र

४) संबंधित तालुक्याचे तहसिलदारांचे प्रमाणपत्र

महत्वाचे शासन निर्णय /परिपत्रके

अक्र	शासन निर्णय /परिपत्रके क्रमांक व दिनांक	विषय
१.	समाज कल्याण संचालनालयाचे परिपत्रक क्रमांक .नाहसं /अन्याय अत्याचार /का-२५ /१४८ दि.११/६/१९९२	विजिसकअ व ईतर संबंधित अधिकाऱ्यांनी घटनास्थळास २४ तासाच्या आंत भेट देणेबाबत
२.	शासन निर्णय ,समाज कल्याण,सांस्कृतिक कार्य व क्रिडा विभाग क्रमांक सिबीसी-१०९७/प्र क्र-२७६/मावक -५ दिनांक २९सप्टेंबर १९९७	अत्याचारग्रस्त व्यक्तींना दोन दिवसात जातीचे प्रमाणपत्र देण्याची कार्यवाही करण्याबाबत .
३.	गृह विभाग परिपत्रक क्र.पिसीआर -३०९७/प्रक्र ३०६ /विशा-६ दि.८जानेवारी १९९८	राष्ट्रीय अनुसूचित जाती जनजाती आयसेगास अहवाल पाठविणेबाबत
४.	शासन निर्णय ,सामाजिक न्याय,विशेष सहाय्य विभाग क्रमांक-युटिए-२०१०/प्र क्र १४/सुधार -१ दिनांक-२० आक्टोबर २०१०	१.अनु जाती /जमातीच्या अत्याचारग्रस्त व्यक्ती व त्यांचेवर अवलंबून असलेली व्यक्ती व साक्षीदार यांना त्यांच्या/तिच्या राहण्याच्या ठिकाणपासून गुन्हयाच्या अन्वेषणाचे किंवा न्याय्य चौकशीच्यासुनावणीच्या ठिकाणापर्यंत येण्या जाण्याचा प्रवास खर्च /परिरक्षण खर्च/आहार खर्च विजिसकअ यांचे माफर्त अदा करण्यात येईल. २.प्रत्येक महिला साक्षीदार ,अत्याचारग्रस्त किंवा तिच्यावर अवलंबून असलेली महिला किंवा लहान मुल ,साठ वर्षापेक्षा जास्त वय असलेली व्यक्ती, ४० टक्के पेक्षा जास्त विकलांग व्यक्ती यांना त्यांच्या निवडीचा परिचर घेण्याचा हक्क असेल.व अशा परिचरास प्रवास व परिरक्षण खर्च लागू असेल.

नमुना फिर्याद

प्रति,
मा.पोलिस निरिक्षक,
पोलिस ठाणे -------------------------------
तालुका -------------------------------- जिल्हा ------------------------------
विषय :- फिर्यादीवर झालेल्या अत्याचारासंबंधी गुनहा नोंद होण्याकरीता व योग्य ती कार्यवाही करण्याकरीता.

वरील विषयानुसार मी (नांव) ----------------------------(फिर्यादी) माझेवर झालेल्या अत्याचाराची फिर्याद खालीलप्रमाणे देत आहे.

फिर्यादी :- नांव --------------------------------- वडीलांचे /पतीचे नांव -------------------------आडनांव -------------------------रा.-------------(गांव/नगर/शहर) ता.------------ जि.------------------व्यवसाय----------------------व्यवसायाचा पत्ता --------------------- येथील रहिवासी असून अर्जदार ------------------------या जातीची /जमातीची आहे.ही जात/जमात अनुसूचित जात/जमात या प्रवर्गात मोडते.

अत्याचार करणाऱ्याचे नांव,पत्ता व जात :

नांव --------------------------------- वडीलांचे /पतीचे नांव ------------------------- आडनांव -------------------------रा.-------------------------(गांव/नगर/शहर) ता.---------- जि.------------------व्यवसाय----------------------व्यवसायाचा पत्ता --------------------- येथील रहिवासी असून तो अनुसूचित जाती/जमातीचा नाही.त्याची जात ------------------ ही आहे.

त्यास फिर्यादी --------या जाती/जमातीची (अनुसूचित जाती/जमातीची) आहे हे माहित आहे. आज दिनांक ---------- रोजी -------वाजता ----- या ठिकाणी श्री/श्रीमती ------------ याने/यांनी मी अनुसूचित जातीचा आहे या कारणावरुन (इथे कलम ३ (२)(१) ते कलम ३(२) (७) व कलम ४ खाली केलेल्या अपराधाचीमाहिती लिहावी.पृष्ठ ७ ते ११ पहा.) त्यामुळे माझ्यावर अमानवी अत्याचार झाला.(गुन्हयाचे थोडक्यात स्वरुप)म्हणून अत्याचार करणार श्री/श्रीमती --------------याचेवर अनुसूचित जाती-जमाती अत्याचार प्रतिबंधक कायद्यान्वये गुन्हा नोंद होऊन त्याचेवर कायदेशीर कार्यवाही व्हावी.ही विनंती.

घटनेच्या वेळी उपस्थित साक्षीदारांची नांवे :-

१. श्री/श्रीमती ----------------------------------- रा. ------------------------------------
२. श्री/श्रीमती ----------------------------------- रा. ------------------------------------

सोबत माझे जातीचे प्रमाणपत्र जोडले आहे.

फिर्यादी
सही --------------------------
नांव --------------------------

दिनांक -------------------------- वेळ ---------------
स्थळ --------------------------

प्रत : जिल्हा पोलिस अधीक्षक/जिल्हाधिकारी/पोलिस उपअधीक्षक/नोडल ऑफीसर यांना देण्यात यावी.

<u>मुद्दा क्र.६</u>

नाहसं कायदा,१९५५ व ॲट्रोसिटी कायदा,१९८९ अंतर्गत दाखल गुन्हयांचे कोर्टात निर्दोष निकाल लागण्याची प्रमुख कारणे व दोषारोप पत्रात त्रूटी राहू नयेत यासाठी पोलिस विभागाने घ्यावयाची दक्षता

१. नाहसं कायदा,१९५५ व ॲट्रोसिटी कायदा,१९८९ अंतर्गत दाखल गुन्हयांचा कोर्टातील निर्दोष निकाल पत्रांचा अभ्यास केला असता,त्यातील बऱ्याच गुन्हयांतील आरोपी निर्दोष सुटल्याचे निष्पन्न झाले आहेत.ॲट्रोसिटी गुन्हयांतील तपास कायद्यानूसार पोलिस उप अधीक्षक/उप विभागीय पोलिस अधिकारी वा सहाय्यक पोलिस आयुक्त ,या दर्जाचे अधिकारी,यांनी तपास करणे आवश्यक आहे.

२. ॲट्रोसिटी कायद्यांतर्गत नोंद झालेल्या गुन्हयांत सर्वच आरोपी संवर्ण हिंदू असणे आवश्यक नाही.संवर्ण हिंदू व इतर आरोपी आदीवासी / दलित असले तरी गुन्हा सिध्द होतो.उक्त नमूद दोन्ही कायद्यान्वये सवर्ण आरोपींवर कारवाई करता येईल.तर दलित आदिवासी आरोपींवर अन्य कायद्यान्वये कारवाईरता येईल.

३. ॲट्रोसिटी कायदा,१९८९ अंतर्गत दाखल गुन्हयांतील फिर्यादी हा अनु.जाती/जमाती या समाजाचा असणे

आवश्यक आहे.तर नाहसं कायदा,१९५५ अंतर्गत दाखल गुन्हयांतील फिर्यादी हा मात्र दलित वा अनु.जातीचा असणे आवश्यक आहे.

४. बरेच ठाणे अंमलदार फिर्याद नोंदवितांना फिर्यादी /अत्याचाराने बळी पडलेल्या व्यक्तींच्या जातीबाबत स्पष्ट उल्लेख करण्याचे विसरतात.तसेच आरोपींची जात वा तो ज्या समाजाचा आहे.त्याबाबत सुध्दा उल्लेख करणे अत्यंत महत्वाचे आहे.केवळ या त्रुटीमुळे ॲट्रोसिटी कायद्यांतर्गत दाखल गुन्हयातील आरोपींची सुटका झाली असल्याचे आढळून येते.

५. ॲट्रोसिटी गुन्हयातील फिर्यादीची फिर्याद नोंद घेताना पोलिस ठाणे अंमलदार यांनी ती व्यक्ती अनु. जाती /जमातीची आहे.म्हणून त्याला त्रास देण्याकरीता जाणीवपूर्वक जातीभेदावरुन अपमान केला किंवा त्रास दिल्याबाबत स्पष्ट उल्लेख करणे आवश्यक असल्याने तपासी अधिकाऱ्याने खोलात जाऊन तपास करणे,जेणेकरुन आरोपी विरुध्द सबळ पुरावा उभा करणे शक्य होईल.

६.. गुन्हयात घडलेली घटना कोणत्या कारणांवरून घडली आहे,त्याचे स्पष्टीकरण स्वतंत्र परिच्छेदात फिर्याद नोंदवितांना नमूद करणे आवश्यक आहे.उदा.मागील भांडणावरुन असे न लिहिता मागील भांडण कशावरुन झाले होते,त्या कारणांचा स्पष्ट उल्लेख, त्या भांडणाची सध्या काय परिस्थिती आहे ते देखील संक्षिप्तपणे नमूद करावे.जेणेकरुन आरोपी हे फिर्यादी अनु.जाती /जमाती किंवा दलित/आदीवासी असल्याने त्यांच्याविषयी मनात पुर्वग्रह दुषित हेतू ठेऊन वा आकसाने वागल्यामुळे सदर गुन्हा घडला आहे हे सिध्द होऊ शकते.

७. फिर्यादीने ॲट्रोसिटी /नाहसं कायद्यांतर्गत गुन्हयांबाबत फिर्याद दिल्यानंतर,त्यात ज्या साखीदारांसमक्ष जातीवाचक शिवीगाळ,दमदाटी,मारहाण केली त्याचा स्पष्ट उल्लेख फिर्यादीत करणे आवश्यक असून संबंधित साक्षीदारास त्या घटने संदर्भात सखोल विचारपुस करणे व त्यांचे सविस्तर जबाब नोंदविणे आवश्यक आहे.

८.एखाद्या गुन्हयात फिर्यादीने फिर्याद उशिरा दाखल केली असल्यास,त्या विलंबाचे समर्पक कारण त्या फिर्यादीत स्पष्ट
नमूद करावे,आणि तसे न केल्यामुळे बऱ्याच गुन्हयातील आरोपींची न्यायालयाने सुटका केल्याचे निष्पन्न झालेले आहे.

९.ॲट्रोसिटी गुन्हयातील आरोपी हा संवर्ण हिंदु असल्याबाबत पुरावा मिळविणे आवश्यक आहे.त्यासाठी आरोपींचा शाळेचा दाखला,पोलिस पाटील किंवा तलाठी यांच्या कडील आरोपी ज्या जातीचा वा समाजाचा आहे,त्याबाबत
प्रमाणपत्र किंवा जबाब घेणे आवश्यक आहे.

१०. ॲट्रोसिटी नियम,१९९५ कलम ७ (१) अन्वये नोंदविलेल्या गुन्हयाचा तपास पोलिस हेड कॉन्स्टेबल,सहा.पोलिस निरिक्षक,पोलिस उपनिरिक्षक,पोलिस निरिक्षक, या दर्जाच्या पोलिस अधिकाऱ्याने केल्याचे काही प्रकरणी न्यायालयाचे नजरेस आल्याने,या तांत्रिक त्रुटीचा फायदा मिळून संबंधित गुन्हयातील आरोपींची ते दोषी असूनही निर्दोष सुटका झाल्याचे निष्पन्न झाले आहे.

११. नाहसं कायदा,१९५५ व ॲट्रोसिटी कायदा,१९८९ अंतर्गत दाखल गुन्हयांची ठाणे अंमलदाराने गुन्हा नोंद केल्याबाबत संबंधित जिल्हाधिकारी,पोलिस अधीक्षक,संबंधित पोलिस उप अधीक्षक,उप विभागीय पोलिस अधिकारी ,वा सहाय्यक पोलिस आयुक्त,पोलिस अधीक्षक (नाहसं),संबंधित पोलिस उपनिरीक्षक,सहा.पोलिस निरिक्षक, पोलिस निरिक्षक (नाहसं शाखा),पोलिस निरिक्षक (स्था.गु.अन्वेषण शाखा) आणि संबंधित विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी,यांना त्वरीत दुरध्वनीने संपर्क साधून किंवा बिनतारी संदेशाने न चुकता कळविणे आवश्यक आहे,तसेच एफ.आय.आर.ची प्रत २४ तासाचे आतविशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी,यांचेकडे पाठविणे आवश्यक आहे
व तसे केल्याबाबत नोंद ठाणे दैनंदिनीत करणेही आवश्यक आहे.

१२. ॲट्रोसिटी कायद्यांतर्गत पोलिस ठाणे अंमलदार यांनी नोंदविलेली प्रथम खबरेची किंवा एफ.आय.आर.संबंधी पडताळणी संबंधीत पोलिस उप अधीक्षक /उप विभागीय पोलिस अधिकारी/सहाय्यक पोलिस आयुक्त यांनी संबंधित फिर्यादी समोर करणे आवश्यक असून,त्या नोंदीत जर काही उणीवा आढळून आल्यास,तर त्याबाबत फिर्यादी किंवा साक्षीदारांचे पुरवणी जबाब नोंदवावेत.

१३. ॲट्रोसिटी कायद्यांतर्गत फिर्यादी व आरोपी यांचे जातीबाबत त्यांच्या शाळा सोडल्याचा दाखला,पोलिस पाटील वा संबंधित तलाठीचा जातीबाबत दाखला,पुरावा पुरेसा ठरत नाही,तथापि क्वचित प्रसंगी फिर्यादीच्या कुटुंबातील एखाद्या व्यक्तीचा जातीचा दाखला असल्यास तो ग्राहय मानून फिर्याद करण्यास हरकत नाही.त्यानंतर त्यांच्या जातीचे मुळ प्रमाणपत्र संबंधित सक्षम अधिकारी म्हणून उप विभागीय अधिकारी,यांचेकडून पोलिस विभागाने प्राप्त करुन घेणे आणि तपासाच्या कागदपत्रात ते समावेश करणे आवश्यक आहे.

बऱ्याच गुन्हयांत अनु.जाती/जमातीतील व्यकतींकडे केवळ जातीचे प्रमाणपत्र नसल्याने विशेष न्यायालयात आरोप पत्र दाखल करता येत नाही, व त्यांच्यावर झालेल्या अन्यायाची त्यांना दाद मागता येत नाह,त्यासाठी शासनाने वेळोवेळी शासन निर्णय व परिपत्रकानुसार सुधारणा केलेल्या आहेत.सामजिक न्याय विभाग परिपत्रक क्र.सीबीसी-१०९७/प्र.क्र२७६/मावक-५ दि.२९/९/९७ चे

शासन परिपत्रकान्वये सक्त सुचना देऊनही सक्षम अधिकाऱ्याकडून जातीचे प्रमाणपत्र मागणी अर्ज आल्यापासून २ दिवसांच्या आत तसे प्रमाणपत्र देण्याबाबत अंमलबजावणी होत नाही
व अत्याचारपिडीत व्यक्तींना प्रमाणपत्र वेळेवर मिळत नसल्याने संबंधित गुन्हयाचे दोषारोप पत्र न्यायालयात दाखल करण्यास नाहक विलंब होत असतो.

सामाजिक न्याय विभागाने याची गंभीर दखल घेऊन पुन:श्च दि.३/२/२००५ रोजी संबंधित सुचनांची काटेकोरपणे अंमलबजावणी करण्यासाठी सुधारीत आदेश पारीत केले आहेत.त्यामळे यापुढे या गुन्हयातील आरोपी व फिर्यादी / अत्याचार पिडीत व्यक्तींचे जातीचे प्रमाणपत्र संबंधित उप विभागीय अधिकारी यांनी तसा अर्ज प्राप्त झाल्या पासून २ दिवसाच्या आत प्रथम प्राधान्याने जातीचे प्राणपत्र देण्याचे अपेक्षित आहे.

१४.ॲट्रोसिटी गुन्हयांत फिर्यादी व साक्षीदार हे जर जखमी झाले असतील तर,त्यांच्यावर आढळून आलेल्या जखमांची वैद्यकीय प्रमाणपत्र तपासाच्या कागदपत्रात सामील करणे आवश्यक आहे.

१५.ॲट्रोसिटी गुन्हयांत पंचनामा करतांना शक्यतो ,त्या परिसरातीलच पंच घ्यावेत,आणि जप्त केलेल्या वस्तु त्या पंचाना व्यवस्थितपणे दाखवाव्यात आणि जप्त केलेल्या त्या वस्तुंचे वर्णन पंचनाम्यात स्पष्टपणे नमूद करणे आवश्यक राहील.काही गुन्हयाचे कोर्टाचे निकालामध्ये संबंधित पंचांना त्या आरोपींचे कपडे,गुन्हयात वापरलेली शस्त्रे/हत्यारे इ.जप्त केलेल्या वस्तु ओळखता आल्या नाहीत,म्हणूनही आरोपींची निर्दोष सुटका करण्यात आलेली आहे.

१६.ॲट्रोसिटी गुन्हयांत प्रत्यक्ष घटना पाहणाऱ्या साक्षीदारांचे त्वरीत जबाब घ्यावेत, व त्यांचे जबाब फिर्यादीनुसार सुसंगत असल्याची पोलिस अधिकाऱ्याने खात्री करणे आवश्यक राहील. फिर्यादी व साक्षीदार यांच्या जबाबात
तफावत असता कामा नये .काही गुन्हयात उदा .प्रत्यक्ष घटना पाहणाऱ्या साक्षीदार यांचा जबाब ४ वर्षानंतर घेतला असल्याने , उशीरा घेतलेल्या जबाबावर न्यायालयाने अविश्वास व्यक्त करुन संबंधित आरसेपींना निर्दोष मुक्तता केल्याचे निष्पन्न झालेले आहे.

१७. .ॲट्रोसिटी गुन्हयांत गुन्हा तपासांत घटना , घटनास्थळ , फिर्यादी व साक्षीदार यांच्या जबाबात विसंगती नसावी , जर अशी विसंगती तपास अधिकाऱ्यांकडून संकलन केलेल्या कागदपत्रात राहिलीच तर, त्या विसंगतीचा फायदा संबंधित आरोपींना मिळून त्यांची न्यायालयातून निर्दोष सुटका होउ शकते

१८. .ॲट्रोसिटी गुन्हयांत आरोपींना अटक करतांना पंचनामा करुन त्यांची २४ तासांच्या आंत आवश्याकतेनूसार वैद्यकिय तपासणी करुन घ्यावी ,जर आरोपी अधिक काळपोलिस कोठडीत राहणर असतील तर ,त्यांची वेळोवेळी नियमानूसार वैद्यकिय तपासणी करावी .आणि त्या तपासणीचा अहवाल दोषारोप कागदपत्रासोबत जोडणे आवश्यक राहिल.

१९. .ॲट्रोसिटी गुन्हयांत आरोपींचा संबंधित घटनेशी जसजसा संबंध जुळून आला असेल त्याप्रमाणे सविस्तर तपास करावा व तपासाचे अनुषंगाने आरोपीचा जबाब नोंदवावा , आरोपींच्या जबाबाची तपासी अधिकाऱ्यांनी खात्री करुन घटनाक्रमानूसार आवश्यक पुरावा गोळा करावा .आणि त्यात कोणत्याही प्रकारच्या उणिवा वा त्रुटी राहणार नाही याचीही दक्षता घेणे आवश्यक आहे .

२०. .ॲट्रोसिटी गुन्हयांत कलम -१८ अन्वये कोणत्याही आरोपींना अटकपुर्व जामिन मंजुरीची तरतुद नाही. याची तपासी अधिकाऱ्यांनी काटेकोरपणे अंमलबजावणी करणे आवश्यक आहे. या कायद्यांतर्गत नोंद झालेले सर्व गुन्हे दखलपात्र असून जामिन पात्र नाहित ,त्यामुळे तपासी अधिकाऱ्यांनी आरोपीस जामिनावर सोडण्याचा अधिकार नाही. याची कटाक्षाने नांद घ्यावी.

२१. .ॲट्रोसिटी गुन्हयांत उदा .बलात्कार गुन्हयामध्ये बलात्कारीत स्त्री आणि संबंधित आरोपींची तात्काळ व विनाविलंभ वैद्यकिय तपासणी करुन घ्यावी, व तपासणी अहवालात त्या कागदपत्राचा समावेश करावा ,तसेच अत्याचारग्रस्त व आरोपींचे अंगावरिल जखमा व त्यांचे कपडयावर दिसून येणरे डाग ,रक्त, फाटलेले भाग इ. बाबत तपशिलवार नोंद पंचनाम्यात घ्यावी ,व संबंधित वस्तु पंचांच्या स्वाक्षरीसह सिलबंद करुन अधिकृत रासायनिक तपासणीसाठी हस्ते पाहच पाठवावेत.
२२. .ॲट्रोसिटीच्या बऱ्याच गुन्हयांत पोलिस अभियोक्ता हे वैद्यकिय अधिकारी आणि दोषारोप पत्रामध्ये दाखवलेले सर्व साक्षीदार तपासत नाहित, त्यामुळे तपासी अधिकाऱ्याने पोलिस अभियोक्ता यांना विनंती करुन गुन्हयातील सर्व साक्षीदार व वैद्यकिय अधिकारी यांच्या साक्षी तपासून घेणे आवश्यक आहे.
२३. नाहसं कायदा १९५५ व.ॲट्रोसिटी कायदा ,१९८९ अंतर्गत दाखल गुन्हयांच्या तपासात तपासी अंमलदाराने सर्वोच्च प्राधन्य देवून ३० दिवसांचे आंत आरोपी विरुध्द दाषारोप पत्र न्यायालयात सादर करणे आवश्याक आहे. जर दोषारोप पत्र पाठविण्यास ३० दिवसांपेक्षा अणिक काळ विलंभ लागणार असल्यास , तपास कोणत्या मुद्यावर बाकी आहे याचा स्पष्ट उल्लेख करुन संबंधित न्यायालयाकडे अहवाल सादर करुन तशी मुदतवाढ करुन घेणे आवश्यक आहे .
२४.प्रत्येक पोलिस स्टेशनला व तपासी अंमलदार यांचेकडे अनुसूचित जाती व जमाती यांची यादी असणे आवश्यक आहे . जेणेकरुन संबंधित जाती कोणत्या वर्गात मोडतात , त्याबाबत फिर्याद नोंद घेताना ॲट्रोसिटी व नाहसं कायद्यातील योग्य कलम लावणे संबंधितांना सोयीचे होईल.
२५. फिर्यादीस अर्थसहाय्य देणकरिता तपास करणाऱ्या संबंधित पोलिस अधिकाऱ्याने ॲट्रोसिटी अंतर्गत नोंद झालेल्या गुन्हयांची खालील कागदपत्रे संबंधित विजिसकअ यांचेकडे नियमित पाठवावित १.एफआयआर ची प्रत २.घटनास्थळाचा पंचनामा ३. अत्याचार ग्रस्ताचा जातीचा दाखला ४. अत्याचार ग्रस्ताचा वैद्यकिय तपासणी अहवाल .५.आरोपपत्र ई.

वरिलप्रमाणे दोषारोप पत्रात त्रुटीच राहणार नाहीत याबाबत तपासी अधिकाऱ्याने दक्षता घेतल्यास न्यायालयातून संबंधित गुन्हयातील आरोपी निर्दोष सुटण्याचे प्रमाण कमी होईल , तसेच खऱ्या गुन्हेगारांस आवश्यक शिक्षा/दंड न्यायालय निकालपत्रानूसार झाल्यास नाहसं व ॲट्रोसिटी गुन्हे घडण्याचे प्रमाण कमी होण्यास मदत होईल.

अत्याचाराची घटना घडल्यावर अत्याचारग्रस्ताने काय करावे ?

१. कोणत्याही विलंबाशिवाय तात्काळ अत्याचाराच्या घटनेची फिर्याद पोलिस स्टेशनला द्यावी.
२. फिर्याद दाखल करताना योग्यपणे सर्व बाबी समाविष्ट कराव्यात.
३. फिर्यादीच्या चार प्रती कराव्यात.एक प्रत पोलिस स्टेशनला व एक प्रत जिल्हा पोलिस अधिक्षकांना द्यावी.
४. पोलिस स्टेशनला फिर्याद दिल्यानंतर प्रथम वर्दी अहवालाची (F.I.R.) मागणी करावी.
५. एफ.आय.आर. ची प्रत दिली नसल्यास तुम्ही केलेल्या फिर्यादीवर,ती पोलिस स्टेशनला प्राप्त झाली यासंबंधी पोच घ्यावी.
६. गुन्हा नोंद झाला नसल्यास ती बाब जिल्हा पोलिस अधिक्षकांस कळवावी.
७. फिर्याद दाखल करताना शक्य असल्यास कायदेशीर मदत घ्यावी.त्याप्रमाणे आरोपीच्या अटकपुर्व जामिनाच्या

अर्जास विरोध करण्यासाठी कायदेशीर सहाय्य घ्यावे.

८. न्यायालयात पुरावा देत असताना फिर्यादीतील सर्व घटनाक्रम व्यवस्थित सांगावा.

९. फिर्यादीस किंवा साक्षीदारास धमकी दिल्यास न्यायालयास आणि पोलिसांस कळवावे.

१०. फिर्याद दाखल करण्यास विलंब झाल्यास त्यासंबंधीच्या कारणांचे स्पष्टीकरण फिर्यादीत लिहावे.

११. पुरावा देत असताना विलंब का झाला हे सांगावे.

१२. अत्याचार करणाऱ्याची मिळकत जप्त करण्यासाठी न्यायालयात अर्ज द्या.

१३. फिर्यादीत खालील बाबींचा समावेश करावा.

- स्वतःचे,वडीलांचे/पती-पत्नीचे नांव,वय,राहण्याचा पत्ता,व्यवसायाचा पत्ता,जात नमूद करावी.
- फिर्यादी अनुसूचित जाती/जमातीचा/ची आहे असे स्पष्टपणे नमूद करावे.
- अत्याचार करणाऱ्याचे पुर्ण नांव,वय,राहण्याचा पत्ता,व्यवसायाचा पत्ता,जात नमूद करावी.
- अत्याचार करणारा अनुसूचित जाती/जमातीचा/ची नाही असे स्पष्टपणे नमूद करावे.
- अत्याचाराची तारीख ,वेळ,ठिकाण व घटनेची मुद्देसूद,जशी घडली आहे तशी माहिती द्यावी.
- अवास्तव कथन करु नये,कोणतीही चुकीची माहिती देऊ नये.
- अत्याचार करणाऱ्यास फिर्यादी अनुसूचित जाती/जमातीचा/ची आहे हे माहिती आहे असे फिर्यादीत नमूद करावे.
- अत्याचार करणाऱ्याने फिर्यादी अनुसूचित जाती/जमातीचा/ची आहे या कारणवरुन अत्याचार केला असल्याचे फिर्यादीत नमूद करावे.
- घटनेच्या वेळी हजर असणाऱ्या साक्षीदारांची नांवे पत्ता नमूद करावा.
- फिर्याद दाखल केल्याची तारीख व वेळ लिहावी.शेवटी फिर्यादीचे नांव लिहून स्वाक्षरी करावी.

अत्याचारग्रस्ताने काय करु नये.

१. फिर्याद दाखल करण्यास विलंब करु नये.

२. खोटी फिर्याद दाखल करु नये गावातील किंवा वस्तीतील एखाद्या गटास त्याच्या विरोधकास नमविण्यासाठी

जर अनुसूचित जाती/जमातीच्या व्यक्तीवर दबाव टाकून त्याचा हेतू साधण्यासाठी या कायद्याखाली फिर्याद

दाखल करण्यास सांगत असल्यास तशी फिर्याद दाखल करु नये.

३. या कायद्याखालील गुन्हा गंभीर स्वरुपाचा असल्यामुळे समझोता करु नका

महत्वाच्या सुचना

१. ॲट्रोसिटी हा कायदा अनुजाती जमातींच्या व्यक्तींवर होणाऱ्या अतयाचारास प्रतिबंध करण्यासाठी आहे.तर

सवर्णांना नमूद केलेल्या दोन्ही प्रवर्गाच्या विरोधात गुन्हा घडू नये याबाबत दक्षता घेण्यासाठी आहे.

२. ॲट्रोसिटी कायदा हा विष आहे,सवर्णांनी या विषाची परिक्षा घेण्यासाठी जाणून-बुजून अपराध करू नये.

३. ॲट्रोसिटी कायदा हा अनु.जाती-जमातींच्या व्यक्तींना एक कवच आहे,मात्र निव्वळ समाज कल्याण विभागाकडून पैसे मिळतात म्हणून या कायद्याचा दुरुपयोग करु नये.खोटी फिर्याद नोंदवू नये.

४. ॲट्रोसिटी अत्याचारग्रस्तांनी न्याय मागण्यासाठी कोणत्याही परिस्थितीत खाजगी वकील नेमू नये.शासन नियुक्त विशेष सरकारी वकीलामार्फतच प्रकरण चालवावे.

५. कोणत्याही लोकसेवकाने ॲट्रोसिटी प्रकरणी शासन नियमानुसार उचित कार्यवाही वेळेत करावी.अन्यथा विलंबाबात वेगळा गुन्हा नोंद होऊन त्यास शास्ती व दंड होऊ शकेल.

६. जिल्हा स्तरावर काम करणाऱ्या सर्व अधिकारी,कर्मचारी,पदाधिकारी,समाज कार्यकर्ते,लोकप्रतिनिधी व अन्य सर्व जनता यांनी जातीय सलोखा राखण्यासाठी जिल्हा दक्षता व नियंत्रण समितीस सहकार्य करावे.

७. अनु.जाती जमातीच्या व्यक्तींना त्यांचेवर सवर्णांकडून कोणताही अन्यायअत्याचार झाल्यास नजिकचया पोलिस ठाण्यास फिर्याद नोंदवावी. माहितीसाठी नमुना फिर्याद सोबत आहे.(पान क्र २२वर)

८. कोणत्याही अत्याचारग्रस्त व्यक्तींना ॲट्रोसिटी प्रकरणी कोण्त्याही लोकसेवक वा अन्य व्क्तींच्या कार्यवाहीबाबत समाधान झाले नसल्यास वा शंका असल्यास सोबतच्या यादीप्रमाणे विभागीय व जिल्हा स्तरावरील प्रमुख अधिकाऱ्यांशी लेखी तक्रार/निवेदन सादर करण्यासाठी संपर्क साधावा.

महत्वाची कार्यालये व त्यांचे दुरध्वनी क्रमांक

अ. क्र.	कार्यालयाचे नाव व पत्ता	दुरध्वनी क्र. फॅक्स क्र.	ई-मेल
१.	मा. विभागीय आयुक्त, कोकण विभाग, तथा अध्यक्ष,विभागीय दक्षता व नियंत्रण समिती, कोकण भवन , पहिला माळा , बेलापूर,नवी मुंबई	मुंबई कार्या.-०२२-२२८७४१३२ २२८७२७४२ फॅक्स-०२२-२२८३१०८६ को. भवन-०२२-२७५७१३२४ फॅक्स-०२२-२७५७१५१६	
२.	मा. संचालक,समाज कल्याण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, ३ चर्च रोड, पुणे-१ (नाहसं शाखा)	०२०-२६१२६३०७ फॅक्स-०२०-२६१२०५६०	saklyannahas@gmail.com
३.	मा. विभागीय समाज कल्याण अधिकारी,तथा सदस्य सचिवविभागीय दक्षता व नियंत्रण समिती ,कोकण भवन , सहावा माळा , बेलापूर,नवी मुंबई	०२२-२७५७५९७९ फॅक्स ०२२-२७५७६८०५	dswomdiv@yahoo.in
४.	मा. जिल्हाधिकारी , मुंबई शहर , जुने जकात घर ,फोर्ट, मुंबई - ४०० ००१	०२२-२२६६२४४० फॅक्स-०२२-२२६६४३३२	mahabom@nic.in
५.	मा. जिल्हाधिकारी , मुंबई उपनगर प्रशासकिय इमारत ,१० माळा, शासकिय वसाहत, वांद्रे पूर्व,मुंबई-४०० ०५१.	०२२-२६५१४७४२ फॅक्स-०२२-२६५५६८०५	Mumbaisuburbancollector@maha.gov.com
६.	मा. जिल्हाधिकारी , ठाणे.	०२२-२५३४४०४१ फॅक्स-०२२-२५३४९२००	collector_thane@yahoo.co.in
७.	मा. जिल्हाधिकारी ,रायगड ,अलिबाग.	०२१४१-२२२००१ फॅक्स-०२१४१-२२२०२५	collector_raigad@mahrashtra.gov.in
८.	मा. जिल्हाधिकारी ,रत्नागिरी.	०२३५२-२२२३०१ फॅक्स-०२३५२-२२६२५०	mahrat@nic.in
९.	मा. जिल्हाधिकारी ,सिंधुदूर्ग.	०२३६२-२२८८४४ फॅक्स-०२३६२-२२८८५६	mahsin@nic.in
१०.	मा. पोलिस महानिरीक्षक, नाहस शाखा, पोलिस मुख्यालय ,मुंबई -४०० ००१		
११.	मा. पोलिस अधिक्षक ,कोकण परीक्षेत्र, कल्याण जिल्हा- ठाणे		
१२.	मा. पोलिस आयुक्त बृहन्मुंबई क्रोफर्ड मार्केट समोर ,मुंबई -४०० ००१.	०२२-२२६२०८२६ फॅक्स-०२२-२२६२१८३५	
१३.	मा. पोलिस आयुक्त ,ठाणे शहर.	०२२-२५३४४४९९ फॅक्स-०२२-२५३४६६६०	
१४.	मा. पोलिस आयुक्त ,नवी मुंबई, बेलापूर.	०२२-२७५७२२०९ फॅक्स-०२२-२७५७४९२९	
१५.	मा. जिल्हा पोलिस अधिक्षक, ठाणे .	०२२-२५३७७५०१ ०२२-२५३४३०२७ फॅक्स-०२२-२५३४९५७५	sp.thane.r@mahapolice.gov.in
१६.	मा. जिल्हा पोलिस अधिक्षक,रायगड.	०२१४१-२२२०९३	sp.raigad@mahapolice.

		०२१४१-२२८४७३ फॅक्स-०२१४१-२२८७८९	gov.in
१७.	मा. जिल्हा पोलिस अधिक्षक,रत्नागिरी.	०२३५२-२२५०७७ फॅक्स-०२३५२-२७१२५८	sp.ratnagiri@ mahapolice.gov.in
१८.	मा. जिल्हा पोलिस अधिक्षक,सिंधुदूर्ग.	०२३६२-२२८२०१ ०२३६२-२२८२२१ फॅक्स-०२३६२-२२८२०५	sp.sindhudurg@ mahapolice.gov.in
१९.	मा. मुख्य कार्यकारी अधिकारी,जिल्हा परिषद, ठाणे.	०२२-२५३३२१५९ फॅक्स	
२०.	मा. मुख्य कार्यकारी अधिकारी,जिल्हा परिषद , रायगड.	०२१४१-२२२५५६ फॅक्स	
२१.	मा. मुख्य कार्यकारी अधिकारी,जिल्हा परिषद, रत्नागिरी .	०२३५२-२२३७२७ ०२३५२-२२२४२८	
२२.	मा. मुख्य कार्यकारी अधिकारी,जिल्हा परिषद, सिंधुदूर्ग.	०२३६२-२२८८१३ फॅक्स०२३६२-२२८७३९	
२३.	जिल्हा शल्य चिकीत्सक, ठाणे.	०२२-२५४७१४०९ फॅक्स-०२२-२५४७१४०९	
२४.	जिल्हा शल्य चिकीत्सक, रायगड.	०२१४१-२२२१५७ फॅक्स-०२१४१-२२२१५७	
२५.	जिल्हा शल्य चिकीत्सक, रत्नागिरी	०२३५२-२२२१०६ फॅक्स-०२३५२-२२२२०६	
२६.	जिल्हा शल्य चिकीत्सक, सिंधुदूर्ग	०२३६२-२२८९०२ फॅक्स-०२३६२-२२८४८६	
२७.	पोलिस अधिक्षक नाहस पथक,बृहन्मुंबई जुने जकात घर, फोर्ट मुंबई - ४०० ००१.	फॅक्स	
२८.	विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी,मुंबई शहर	०२२-२५२७५०७३ फॅक्स	mumbaicityspldswo@yahoo.com
२९.	विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी,मुंबई उपनगर	०२२-२५२२२०२३ फॅक्स	spldswo_mumsub@yahoo.co.in
३०.	विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी,ठाणे	०२२-२५३४१३५९ फॅक्स	Spdswot@gmail.com
३१.	विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी,रायगड	०२१४१-२२२२८८ फॅक्स	socialwelfareraigads@yahoo.com
३२.	विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, रत्नागिरी	०२३५२-२३०९५७ फॅक्स	msdandekar@gmail. com
३३.	विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, सिंधुदूर्ग.	०२३६२-२२८८८२	sj.sindhu@rediffmail.com

पोलिस ठाण्यांचे पत्ते व दुरध्वनी क्रमांक **बृहन्मुंबई**

अ. क्र.	कार्यालयाचे नाव व पत्ता	दुरध्वनी क्र. फॅक्स क्र.
	झोन -:१:-	२२६२०४५३
	ए सी पी.कुलाबा डिव्हीजन	२२८१२६९६
१	कुलाबा पोलिस ठाणे	२२८५२८८५/ ६८१७ / २२०४३७०२
२	कफपरेड पोलिस ठाणे	२२१८८००९/ ३२३५ / २२१८०५८८
३	मरिन लाई न पोलिस ठाणे	२२८८०२६५/ ०२६६ / २२८८०२६७
	आझाद मैदान डिव्हीजन	२२६९७१४८
१	आझाद मैदान पोलिस ठाणे	२२६२०६९७/ ०२९५ / २२६७८११५
२	एम.आर.ए.मार्ग	२२६२१३१३/०७५९ / २२६११९३९
	डोंगरी डिव्हीजन	२३७७८९९४
१	डोंगरी पोलिस ठाणे	२३७१९१३६/२३७५३६७६ / २३७१६२७८
२	सर जे.जे.मार्ग पोलिस ठाणे	२३७५३७६२/२३७४८२०० / २३७७०११८
	झोन -:२:-	२३०७३६६३
	पायधुनी डिव्हिजन	२२०६९००२
१	पायधुनी पोलिस ठाणे	२३४६३३३३/२३४७३३
२	एल . टी .मार्ग पोलिस ठाणे	२२०८०३०३ /२२०८४३०२/२२०६९२३०
	गिरगांव डिव्हीलन	२३८६१६४३
१	व्ही.पी .रोड पोलिस ठाणे	२३८७२५२५ /२३८६९७१९/ २३८२१३१२
२	डि .बी. मार्ग पोलिस ठाणे	२३८७२८९३ /२३८६७८७३/२३८७०१८१
	गांवदेवी डिव्हीजन	२३८०५४३१
१	गांवदेवी पोलिस ठाणे	२३८०३५०५/२३८०२९१२/२३८०४५०५
२	मलबार हिल पोलिस ठाणे	२६३५५१७/२३६३५५१३/२३६३७५७१
	वडाला डिव्हीजन	२३७२६२४५
१	वडाला पोलिस ठाणे	२४८५२५०/ २४१२१७५४ /५६५६७५५१
२	शिवडी पोलिस ठाणे	२३७१ ९८०७ / २३७१ ६१३९ / ५६५६ ७२६१
	यलोगेट उपविभग	२२६१ ६४८७
१	यलोगेट पोलिस ठाणे	५६५६ ५०१२/ २२६१ ६५७८/ २२६१ ५८३०
	झोन -:३ :-	२३७० ०६०८
	ताडदेव डिव्हीजन	२४९७ २१४२
१	ताडदेव पोलिस ठाणे	२४९७ ८५२७ / २४९४ ११०९ / २४९७ ४११४
२	नागपाडा पोलिस ठाणे	२३०९ २२७३ / २३०७ ८१०९ / २३०० ४६०५
	आग्रीपाडा डिव्हीजन	२३०८ ५१२५
१	आग्रीपाडा पोलिस ठाणे	२३०७ ८२१३ / २३०७ ०५३५ / २३०७ ०५३२
२	भायखळा पोलिस ठाणे	२३७५ ५२६४ / २३७१ ९८०८ / २३७४ ८२९२

	वरळी डिव्हीजन	२४९५ ५६२६
१	वरळी पोलिस ठाणे	२४९३ ०३८८ / २४९४ ८२८४ / २४९३ ९३५२
२	एन.एम.जोशी मार्ग पोलिस ठाणे	२३०८४७५८ / २३०९५६६७ / २३०८ ५७३२
	झोन -:४ :-	२४०२ ११०१
	भोईवाडा डिव्हीजन	२३७३ ९०५३
१	भोईवाडा पोलिस ठाणे	२४१८ ५६३७ /२४१८ १७५९ /२४१४ ४२२०
२	काळाचौकी पोलिस ठाणे	२३७५ ४१२८ /२३७५ ७३५७ /२३७१ ५८६३
	माटुंगा डिव्हीजन	२४०१ ५४४५
१	माटुंगा पोलिस ठाणे	२४०१ १७८३ /२४०१ ०१०३ /२४०२ १५१२
२	आ.ए.के मार्ग पोलिस ठाणे	२४१८ ४३७५ /२४१८ ६८३६ /२४१८ ५६१८
	शिव डिव्हीजन	२४०७ ४५७५
१	शिव पोलिस ठाणे	२४०३ १३७६ /२४०२६३०७
२	अँटॉप हिल पोलिस ठाणे	२४०७ ४४४७ /२४०१ ३७६७
३	वडाळा ट्रॅक टर्मिनल पोलिस ठाणे	२४०३ ६६४३/२४०३ ६६४५ /२४०३ ६६४६
	झोन -:५:-	२४९७ ६९६० / २४९२ ७३०८
	दादार डिव्हीजन	२४३२ ३०४४
१	दादर पोलिस ठाणे	२४३० ३६५४/२४२२ ७२२९/ २४३० १४०३
२	शिवाजीपार्क पोलिस ठाणे	२४२२ ९०५९/ २४३७ ०६४१ /२४३६ २५१५
	माहिम डिव्हीजन	२४४६ ६०३३
१	माहिम पोलिस ठाणे	२४४५ ३३८३३/२४४५ ६२३७ /२४४४ ९८२१
२	शहूनगर पोलिस ठाणे	२४१४ ०९०९/ २४०४ ३६२४ विस्तार -३६९
	कुर्ला डिव्हीजन	२६५० ११४७
१	कुर्ला पोलिस ठाणे	२६५० २८६८/ २६५० ०४७८ /२६५० ३१८२
२	धारावी पोलिस ठाणे	२४०७ ३९८८/ २४०७ ४३६८
	झोन -:६:-	२५२२ ९३०३
	चेंबूर डिव्हीजन	२५२२ ५६६८
१	चेंबूर पोलिस ठाणे	२५२२ १६१३ / २५२२७५६३ /२५२३ २०४४
२	नेहरूनगर पोलिस ठाणे	२५२२ ४६४७ /२५२२ ४२९१ /२५२९ ०९४६
	ट्रांम्बे डिव्हीजन	२५५६ ४६००
१	ट्रांम्बे पोलिस ठाणे	२५२२ २१२१विस्तार १५६ २५५६ ३३८२
२	आर सी एफ पोलिस ठाणे	२५५४ १६९० /२५५४ ६३८८ /२५५४ १९९१

	देवनार डिव्हीजन	२५२२ ९६६३
१	देवनार पोलिस ठाणे	२५५६ ८६८२ /२५५६ ३३८१ /२५५६ ७४०६
२	शिवाजीनगर पोलिस ठाणे	२५५८ ०५०६ /२५५६ ०४०२ /२५५१ ८९६१
३	टिळकनगर पोलिस ठाणे	२५२२ ७२९३ /२५२२ ९३४५
	झोन -:७:-	२५९२ ८३८३
	घाटकोपर डिव्हीजन	२५१५ २१४६
१	घाटकोपर पोलिस ठाणे	२५१५ ३५४३ /२५१५३९६८ /२५११ ३२५६
२	पंतनगर पोलिस ठाणे	२५१५ ३६२४ /२५११ ६६८७ /२५१५ ८९१४
	विक्रोळी डिव्हीजन	२५७९ १७००
१	विक्रोळी पोलिस ठाणे	२५७८ २२४० /२५७८ २४९२ /२५७८२१८९
२	पार्कसाईट पार्कसाईट	२५७८ ४८४०/ २५७८ ६५१८ /२५७८ ९३६८
	भांडूप डिव्हीजन	२५९० ३००३
१	भांडूप पोलिस ठाणे	२५६८ ०५०५/ विस्तार-४२६/२५९५ २१७१
२	कांजूरमार्ग पोलिस ठाणे	२५७८ २६३७ /२५७८ ०७५३ /२५७८ ९३६५
	मुलुंड डिव्हीजन	२५६४ १००८
१	मुलुंड पोलिस ठाणे	२५६८ ०५०५ विस्तार-४२३ /२५६८ ४५३५
२	नवघर पोलिस ठाणे	२५६८ ०५०५ विस्तार-४२३ /२५६३ ७३१४
	झोन -:८:-	२६५० ८३८१
	वाकोला डिव्हीजन	२६१२ ५२४३
१	वाकोला पोलिस ठाणे	२६६८ २७५६ /२६६८ ३२५७ /२६६८ ५२३६
२	विलेपार्ले पोलिस ठाणे	२६११ ७३०१ /२६११ ७३१७ /२६११ २८१३
	एअरपोर्ट डिव्हीजन	२६१५ ६१०८
१	एअरपोर्ट(सांताक्रूझ) पोलिस ठाणे	२६१५ ६३१५ /२६१५ ६३०९ /२६१५ ६९२१
२	सहार पोलिस ठाणे	२६८२ ८९१६ /२६८२ ८९२६ /२६८२ ८७७५
	खेरवाडी डिव्हीजन	२६५० ८४५१
१	खेरवाडी पोलिस ठाणे	२६५७ २२९९विस्तार-५४४,५४३/२६५७ ०८७७
२	निर्मलनगर पोलिस ठाणे	२६५७ २२९९विस्तार-५४७,८,९/२६५७ ०९३१
३	बांद्रा कुर्ला कॉम्प्लॅक्स पोलिस ठाणे	२६५० ४४८३ /२६५० ४४८२ /२६५० ४४८१
	झोन -:९:-	२६४२ २०४२
	बांद्रा डिव्हीजन	२६४० ०९१७
१	बांद्रा पोलिस ठाणे	२६४२ ३०२१ /२६५१ ३७१६ /२६४२ ३१२२
२	खार पोलिस ठाणे	२६४९ ४९७७ /२६४९६०३० /२६०० ०४५०
	सांताक्रूझ डिव्हीजन	२६४९ ४१२४
१	सांताक्रूझ पोलिस ठाणे	२६४९ २९७२ /२६४९ ३१३९ /२६४८ ७८५६
२	जुहू पोलिस ठाणे	२६१८ ३८५६ /२६१८ ४३०८ /२६१८ ४४३२

	डि एन नगर डिव्हीजन	२६३० ४००१
१	डि एन नगर पोलिस ठाणे	२६४६ ०४०४विस्तार-१४५/२६३० ३८९३
२	वर्सोवा पोलिस ठाणे	२६४६ ०४०४ विस्तार-१५८/२६३० ४८१२
३	ओशीवरा पोलिस ठाणे	२६३२ ३८६२ /२६३२ ३८६१ /३६३२२७५३
	झोन -:१०:-	२८३६ ७७६७
	अंधेरी डिव्हीजन	२६८३ ७१६४
१	अंधेरी पोलिस ठाणे	२६८३ १५६२ /२६८३ १४४७ /२६८४ २६७७
२	एम आय डि सी पोलिस ठाणे	२८३६ ८३५२ /२८३९ ४२०५
	साकिनाकडिव्हीजन	२५७० ६७९७
१	साकिनाका पोलिस ठाणे	२८४७ ६१६० /२८४७ ३९३६ /२८४७ २३३४
२	पवई पोलिस ठाणे	२८५७ ४२१४ /२८५७ ३६८२ /२८५७ ४१७८
	मेघवाडी डिव्हीजन	२८३६ ७५४८
१	मेघवाडी पोलिस ठाणे	२८२१ १४१४विस्तार -२५०/२८२१ ०८६०
२	जोगेश्वरी पोलिस ठाणे	२८२२ १६७२ /२८२१ ०७६३
	झोन -:११:-	२८०१ ३८९९
	गोरेगांव डिव्हीजन	२८७२ ४३७६
१	गोरेगांव पोलिस ठाणे	२८७२ १९०० /२८७२ ३२५२ /२८७२ २४९५
२	आरे सब पोलिस ठाणे	२६८५ ८४८४ /२६८५ ८४८५
	मालाड डिव्हीजन	२८८२ ०४९७
१	मालाड पोलिस ठाणे	२८८२ ११४७ /२८८२ १४८२
२	मालवणी पोलिस ठाणे	२८८२ २५५७ /२८८२ १३१९
	बोरिवली डिव्हीजन	२८६५ १३९
१	बोरिवली पोलिस ठाणे	२८०१ ०१४५ /२८०१ ६६०६ /२८०१ २३३१
२	कांदिवली पोलिस ठाणे	२८०५ ६६०३ /२८०५ ०९०४
३	चारकोप पोलिस ठाणे	२८६७ ६५८१ /२८६७ ६५८३ /२८६८ २२११
	झोन -:१२:-	२८९४ ३२००
	दिंडोशी डिव्हीजन	२८७५ २१८१
१	दिंडोशी पोलिस ठाणे	२८७७ ०७८१ /२८७७ ७०१६
२	कुरार मालाड (पू) पोलिस ठाणे	२८४९ ०४४४ /२८४० २९११
	समतानगर डिव्हीजन	२८८७ ७६२४
१	समतानगर पोलिस ठाणे	२८८७ ६११९/ २८८५ ०७९० /२८८७ ७६१८
२	कस्तुरबा मार्ग पोलिस ठाणे	२८०६ ६१५८ /२८०५ ९००७
	दहिसर डिव्हीजन	२८९५ ००६९
१	दहिसर पोलिस ठाणे	२८९५ ५०२४ /२८९३ २०४०
२	एम.एच.बी कॉलणी पोलिस ठाणे	२८०२ ०७११विस्तार -३२७ /२८६७ ५२५७

पोलिस ठाण्यांचे पत्ते व दुरध्वनी क्रमांक ठाणे शहर पोलिसआयुक्तालय

अक्र	परिमंडळीय पलिस ठाण्यांचे पत्ते	दुरध्वनी क्रमांक
	परिमंडळ-१	२५३९ ७००५
	सपोआ नौपाडा विभाग	२५३४ २३६५
१	ठाणेनगर पोलिस ठाणे/गुन्हे	२५३३१४१६
२	नौपाडा पोलिस ठाणे/गुन्हे	२५४२ ३३००
३	राबोडी पोलिस ठाणे/गुन्हे	२५४२ ७२००
	सपोआ पोलिस विभाग	२५३४ ४३२२
१	कळवा पोलिस ठाणे/गुन्हे	२५३४ ७२३३
२	मुंब्रा पोलिस ठाणे/गुन्हे	२५४६ २३५५
३	डायघर पोलिस ठाणे/गुन्हे	२५८५ ८२८२
	परिमंडळ -५ वागळे	२५३४ २४३४
	सपोआ वागळे विभाग	२५३४ २४३४
१	कोपरी पोलिस ठाणे/गुन्हे	२५३२ ३८००
२	वागळे ईस्टेट पोलिस ठाणे/गुन्हे	२५८० ५२५२
३	श्रीनगर पोलिस ठाणे/गुन्हे	२५८० ०५५० /२५८० ४४८८
	सपोआ वर्तकनगर विभाग	२५४३ ७५११
१	कापूरबावडीपोलिस ठाणे/गुन्हे	२५३४ ००९८
२	वर्तकनगर पोलिस ठाणे/गुन्हे	२५८५ ३५७६
३	कासारवडवली पोलिस ठाणे/गुन्हे	२५९७ २०४०/ २५९७ ४३०७
	परिमंडळ -४- उल्हास नगर	०२५१-२७०९०००
	सपोआ उल्हास नगर विभाग	०२५१-२५६९०७६
१	उल्हास नगर पोलिस ठाणे/गुन्हे	०२५१-२५४०००५/२५५४१००
२	मध्यावर्ती पोलिस ठाणे/गुन्हे	०२५१-२७०६९००/२५५३०४०
३	विठ्ठलवाडी पोलिस ठाणे/गुन्हे	०२५१-२५८२००९
	सपोआ अंबरनाथ विभाग	०२५१-२६८२९४०
१	हिललाई न पोलिस ठाणे/गुन्हे	०२५१- २५२०१०२ /२५२१६३५
२	अंबरनाथ पोलिस ठाणे/गुन्हे	०२५१ -२६८२३१०
३	शिवाजीनगर पोलिस ठाणे/गुन्हे	०२५१-१६०७०२०
४	बदलापूर पूर्व पोलिस ठाणे/गुन्हे	०२५१-२६९०२९७ /२६९०८६७
५	बदलापूर पश्चिम पोलिस ठाणे/गुन्हे	०२५१-२६६५९२७

ठाणे जिल्हयातील पोलीस स्टेशनचे पत्ते व दुरध्वनी क्रमांक

अक्र	पोलीस स्टेशन	पत्ता	दुरध्वनी क्रमांक
१	मिरारोड	बेवर्ली पार्क मिरारोड पुर्व जि. ठाणे	०२२-२८१२६७६७
२	काशिमीरा	काशिमीरा नाका शिवाजी पुतळया समोर मिरारोड पुर्व जि. ठाणे	०२२-२८४५७३०१
३	भाईंदर	महानगरपालिका मिरा-भाईंदर कार्यालयाजवळ भाईंदर (प) जि. ठाणे	०२२-२८१९२२५७
४	नवघर	नवघर नाका भाईदर पुर्व जि. ठाणे	०२२-२८०४४५७३
५	मानिकपुर	अंबाडी रोड, मानिकपुर, वसई प जि. ठाणे	०२५०-२३३२११०
६	नालासोपारा	साईबाबा मंदिरासमोर नालासोपारा (प) ता. वसई जि. ठाणे	०२५०-२४०२०३३
७	विरार	माहानगरपालिका ऑफिस जवळ, रेल्वे स्टेशनच्या बाजुला जि. ठाणे	०२५०-२५२८२२२
८	सफाळा	रेल्वे स्टेशनच्या बाजुला सफाळा जि. ठाणे	०२५२५-२३०२५५
९	पालघर	तहसिलदार कार्यालयासमोर पालघर जि.ठाणे	०२५२५-२५४९३९
१०	मनोर	विठ्ठल रुख्मीणी मंदिराजवळ, मनोर जि.ठाणे	०२५२५-२३७०५८
११	सातपाटी	मच्छीमार्केट जवळ, सातपाटी, जि. ठाणे	०२५२५-२२५१००
१२	बोईसर	एमटीडीएस नवापोर रोड, बोईसर जि. ठाणे	०२५२५-२७२४४४
१३	तारापुर	पाचमार्ग पोलीस स्टेशन जवळ, तारापुर जि. ठाणे	०२५२५-२८२३४१
१४	वानगांव	रेल्वे स्टेशन जवळ वानगांव जि. ठाणे	०२५२८-२४४०४७
१५	डहाणू	रेल्वे स्टेशनच्या बाजुला डहाणू जि. ठाणे	०२५२८-२२२४४४
१६	घोलवड	रेल्वे स्टेशनच्या बाजुला घोलवड जि. ठाणे	०२५२८-२४११००
१७	तलासरी	मुंबई अहमदाबाद हायवे जवळ, तलासरी, जि. ठाणे	०२५२१-२२००३३
१८	कासा	शासकीय विश्राम गृहासमोर कासा ता. जव्हार जि. ठाणे	०२५२८-२६४०४४
१९	जव्हार	पोलीस लाईनच्या बाजुला स्टेट बॉक ऑफ इंडीया समोर जव्हार जि. ठाणे	०२५२०-२२२४३३
२०	विक्रमगड	तहसिलदार कार्यालयासमोर विक्रमगड जि. ठाणे	०२५२०-२४००३३
२१	मोखाडा	तहसिलदार कार्यालयासमोर मोखाडा जि. ठाणे	०२५२९-२५६६३३
२२	वाडा	तहसिलदार कार्यालयासमोर वाडा जि. ठाणे	०२५२६-२७१४३३
२३	गणेशपुरी	नित्यानंद स्वामी मंदिरा जवळ, गणेशपुरी ता. भिवंडी जि. ठाणे	०२५२२-२६१२९३
२४	भिवंडी	तहसिलदार कार्यालया जवळ भिवंडी जि. ठाणे	०२५२२-२५१२५०
२५	पडघा	ग्रामपंचायत फॉरेस्ट ऑफिस जवळ ता. भिवंडी जि. ठाणे	०२५२२-२६८१००
२६	शहापुर	तहसिलदार कार्यालयाच्या बाजुला ता. शहापुर जि. ठाणे	०२५२७-२७२०९०
२७	कसारा	मेन बाजारपेठ, रेल्वे स्टेशनच्या बाजुला कसारा जि. ठाणे	०२५२७-२४६०३०
२८	मुरबाड	तहसिलदार कार्यालयाच्या बाजुला ता. मुरबाड जि. ठाणे	०२५२४-२२२२३३
२९	किन्हवली	एस. टी. स्टॉण्डच्या बाजुला किन्हवली जि. ठाणे	०२५२७-२३२०३३
३०	कल्याण ता.	टिटवाळा रेल्वे स्टेशनच्या बाजुला ता. कल्याण जि. ठाणे	०२५५१-२३८१३२०
३१	कुळगांव	एम.आय.डी.सी. जवळ ता. अंबरनाथ जि. ठाणे	०२५५१-२६९००५०
३२	टोकावडे	ग्रामपंचायत ऑफिसच्या बाजुला, एस.टी.स्टॅण्ड जवळ	

		जि.ठाणे	
३३	वसई	वसई किल्ला रोड, तहसिलदार कार्यालयाच्या बाजुला ता. वसई जि. ठाणे	०२५०-२३२७०७३